

TEANGA AGUS LITEARTHACHT I MBUNSCOILEANNA INA BHFUIL AN GHAeilGE MAR MHEÁN

CUNTAIS AR CHLEACHTAS

Páipéar Comhairliúcháin

Meitheamh 2006

bearthas agus pleanáil - an teanga labh
artha - tús na léitheoireachta agus an
léitheoireacht - an scríbhneoireacht -
tacaíocht d'fhorbairt na teanga o
na litearthachta - bear
agus pleaná

TEANGA AGUS LITEARTHACHT
I MBUNSCOILEANNA INA BHFUIL
AN GHAEILGE MAR MHEÁN
CUNTAIS AR CHLEACHTAS

PÁIPÉAR COMHAIRLIÚCHÁIN

MEITHEAMH 2006

- Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas •

CLÁR

Réamhrá	3
Scoil A	
Scoil Ghaeltachta	5
Scoil B	
Scoil Ghaeltachta	11
Scoil C	
Gaelscoil: faoi mhíbhuntáiste	19
Scoil D	
Gaelscoil	25
Scoil E	
Scoil Ghaeltachta: faoi mhíbhuntáiste	31
Scoil F	
Scoil Ghaeltachta	37
Aguisín A	
Achoimre ar na saincheisteanna	43

- Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas •

Réamhrá

Próiseas casta is ea sealbhú teanga. Dúshlán leanúnach is ea é do bhunscoileanna agus do lucht déanta polasaí, tacú sa tslí is fearr le forbairt teanga agus litearthachta páistí. Tá taighdeoirí fós ag inniúchadh conas a shealbhaíonn paistí an chéad teanga agus teangacha eile, conas a fhoghlaimíonn siad léamh agus scríobh, conas a fhorbraíonn siad cumas ceistithe, samhlaíocht, agus cumas cruthaitheach tríd an teanga.

Is garr go dtosóidh an Chomhairle Náisiúnta Churaclaim agus Measúnachta (CNCM) ag ullmhú treoirlínte d'fhorbairt na teanga agus na litearthachta i mbunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán. Beidh an CNCM ag cur comhairle ar an Aire Oideachais agus Eolaíochta ar fhorbairt pholasaí sa réimse seo chomh maith. Téann na ceisteanna casta a bhaineann le foghlaim teanga i gcastacht arís nuair is páiste atá ag foghlaim teanga, nach í teanga an teaghlaigh ná an phobail í, ata i gceist, nó nuair atá an páiste ag foghlaim trí theanga nach í a c(h)éad teanga í.

Insíonn an doiciméad seo na scéalta ó sé scoil ina bhfuil na ceisteanna seo le fáil sna seomraí ranga agus sa chlós scoile gach lá. Fíorscoileanna is ea iad seo; sa doiciméad seo is mar scoil a,b,c etc a ainmnítear iad. Thoiligh na scoileanna don CNCM am a chaitheamh sa scoil ag bailiú eolais ón bhfoireann teagaisc, tuismitheoirí agus páistí ar conas a thacaíonn an scoil le forbairt teanga agus litearthachta sa Bhéala agus sa Ghaeilge. Nuair a bhí na cuntais beagnach críochnaithe, cuireadh ar ais go dtí an scoil iad chun seiceála. Bhí gach scoil sásta go raibh an an méid atá scríofa anseo ag teacht leis an gcleachtas agus leis na dúshláin atá le fáil iontu.

Tugann an doiciméad *Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas*, léargas ar leith ar conas a thacaíonn sé scoil éagsúla le tús agus forbairt na teanga agus na litearthachta. Tharlódh go bhfuil cur chuige eile in úsáid ag scoil eile. Ní de bharr iad a bheith ina samplaí den chleachtas is fearr a roghnaíodh iad, ach de bharr gur thaispeáin siad na slite difriúla ina gcaitheann scoileanna leis an gcastacht a bhaineann le foghlaim teanga.

Uirlis chomhairliúcháin atá in *Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas* go príomha, a úsáidfídh an CNCM chun oibriú i gcomhpháirt leis an earnáil i bhforbairt na dtreoirlínte. Táthar ag súil go ndíreoidh na sé chuntas fócas an chomhairliúcháin ar na dúshláin atá le fáil i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán in Éirinn sa 21 haois.

Is faoi na ceannteidil seo a leanas a eagraítear an t-eolas i gach cuntas:

- 1 Beartas agus pleanáil
- 2 An teanga labhartha
- 3 Tús na léitheoireachta agus an léitheoireacht
- 4 An scríbhneoireacht
- 5 Tacaíocht d'fhorbairt na teanga agus na litearthachta

Guthanna páistí, tuismitheoirí, múinteoirí agus príomhoidí atá le fáil i ngach ceann de na cuntais. Dírionn siad ar na príomhcheisteanna a rialaíonn an cineál chur chuige a ghlactar i leith thús agus fhorbairt na teanga agus na litearthachta i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán. Ba chun spreagadh a thabhairt don lucht léite a gcuid tuairimí agus smaointe i leith fhorbairt na teanga agus na litearthachta i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán a roinnt a ullmhaíodh na cuntais seo.

Tá sé tábhachtach go gcaithfeadh múinteoirí, príomhoidí agus tuismitheoirí, agus iad siúd a bhfuil ról ceannaireachta nó suim acu in obair scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán, am chun na cuntais a léamh agus machnamh a dhéanamh orthu, agus chun aiseolas a thabhairt don CNCM. Beidh tuairimí ó dhaoine óga a bhfuil taithí acu ar oideachas trí Ghaeilge, agus atá anois sa mheánscoil, tábhachtach sa chomhairliúchán seo.

Úsáidfear na cúig theidil thuas chun an t-aiseolas agus na freagraí a struchtúrú i rith an phróisis chomhairliúcháin. I Meitheamh 2006 a chuirfear tús le próiseas comhairliúcháin idir an CNCM agus an earnáil oideachais ar na príomhcheisteanna seo

maidir le forbairt na teanga agus litearthachta. Is dóibh siúd ar mian leo aighneacht a scríobh ar na ceisteanna a d'eascair ó na sé chuntas atá Achoimre ar na saincheisteanna (Aguisín A) á chur ar fáil. Tá roinnt ceisteanna san achoimre a chabhródh, b'fhéidir, leo siúd atá ag ullmhú aighneachtaí. Níl sna ceisteanna ach samplaí agus tharlódh go mbeadh ceisteanna eile ann seachas iad.

Leanfaidh an comhairliúchán go deireadh Meán Fómhair 2006. Ar na heilimintí a bheidh mar chuid den chomhairliúchán, tá

- suirbhé a bheidh le comhlánú i gcruachóip agus ar-líne ag www.ncca.ie (dáta deiridh Dé hAoine 14ú Iúil 2006)
- aighneachtaí ó dhaoine agus ó ghrúpaí mar fhreagra ar an doiciméad comhairliúchán, *Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar chleachtas* (dáta deiridh 27ú Meán Fómhair 2006)
- eagrú seimineáir ar chuireadh chun plé a dhéanamh ar na freagraí agus ar fhorbairt na dtreoirlínte ar thús na teanga agus na litearthachta i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán.

Ba mhaith leis an CNCM buíochas a ghabháil leis na sé scoil a bhí sásta go léireofaí a gcuid oibre anseo, agus a d'oibrigh leis an bhfoireann i rith cruinnithe agus cuairteanna ón CNCM thar roinnt mhaith seachtainní. Ba léiriú an-mhaith an oscailteacht agus an macántacht a thaispeáin siad ar a dtiomántas féin don chomhairliúchán seo, d'fhorbairt pholasaí agus d'fhorbairt treoirlínte ar an gceist thábhachtach casta seo.

Scoil A: Scoil Ghaeltachta

Scoil Ghaeltachta	Idir 50 agus 100 páiste	5 múinteoirí*
Príomhtheanga na bpáistí	Is é an Béarla príomhtheanga a bhformhór. Cainteoirí dúchais Gaeilge is ea líon beag páistí. Tá na páistí dátheangach go leibhéil éagsúla, áfach.	
Teanga/teangacha a labhraítear sa bhaile	Labhraítear Béarla i ngach aon teaghlach agus is iomaí teaghlach a labhraítear Gaeilge iontu.	
Taithí réamhscoile	Freastalaíonn mórchuid páistí ar Naíonra.	
Deiseanna iarbunscoile	Tá scoileanna lán-Ghaeilge do bhuachaillí agus do chailíní sa bhaile is cóngaraí.	
Beartas teanga na scoile	Is mar ábhar a mhúintear an Béarla i ngach rang, agus is trí Ghaeilge a mhúintear gach ábhar eile. Tosaíonn páistí ar léitheoireacht fhoirmiúil sa Ghaeilge ag deireadh an chéad téarma sna naíonáin bheaga agus sa Bhéarla um Cháisc sna naíonáin mhóra.	

* lena n-áirítear seirbhísí Múinteoir Tacaitochta Foghlama agus Múinteoir Acmhainne

1. Beartas agus Pleanáil

Beartas agus cur i ngníomh

Múineadh an dá theanga i ngach rang. Ba i nGaeilge ar dtús, agus i mBéarla ina dhiaidh sin, a thosaigh na páistí ar an léitheoireacht. Spreag na múinteoirí na páistí chun Gaeilge a labhairt trí iad a mholadh as í a labhairt agus luach saothair a thabhairt do ranganna a labhair Gaeilge sa chlós.

Dúirt an Príomhoide gurbh í aidhm na scoile go mbeadh na páistí go léir ag labhairt na Gaeilge agus ag baint taitnimh aisti agus iad ag fágáil na scoile ... *go bhfágfadh gach leanbh an scoil agus é ar a gcumas Gaeilge nádúrtha a labhairt. Go mbainfeadh siad taitneamh as an teanga, uimhir a haon – go mbeadh sí acu go nádúrtha agus iad ag fágaint na scoile.* Chuir an scoil béim mhór ar labhairt an Bhéarla chomh maith, agus cuireadh an léitheoireacht Bhéarla chun cinn mar bhealach chun an cumas labhartha a fheabhsú.

Gnéithe a raibh tionchar acu ar bheartas teanga na scoile

Ba mhór an t-athrú a bhí tagtha le blianta beaga anuas ar phróifíl teanga na bpáistí a d'fhreastail ar an scoil seo. Bhí cumais éagsúla Gaeilge agus Béarla ag na páistí a bhí ag teacht chun na scoile anois. Den seisear a thosaigh sna naíonáin bheaga anuraidh, ní raibh ach beirt a raibh Gaeilge an-mhaith acu, dar leis an bPríomhoide. Dúirt tuismitheoir amháin,

There are very few native Irish speakers left, as such ... That they would be speaking from day one. That both parents would speak Irish to them from day one ... You could actually count them. In this parish, anyway ... most children are brought up with both. (Tuismitheoir)

Dar leis na múinteoirí, ba é an dúshlán ba mhó ná an méid ama a mb'éigean a chaitheamh ar labhairt na Gaeilge, go háirithe sna bunranganna. Mhínigh

an Príomhoide gur cuireadh *an bhéim ar an nGaeilge labhartha, mar caithfimid an-chuid Gaeilge a labhairt leo anois sa Ghaeltacht. Mar níl sí acu. Múineadh an dá theanga i ngach rang.*

Na tuismitheoirí agus beartas teanga na scoile

Bhí na tuismitheoirí ar an eolas i dtaobh bheartas teanga na scoile agus thacaigh siad le hiarrachtaí na scoile Gaeilge labhartha na bpáistí a fheabhsú trí Gaeilge a labhairt leo nuair ab fhéidir sin.

Bhí moladh ag na tuismitheoirí chomh maith don chaoi ar éirigh leis an mbeartas teanga an Ghaeilge labhartha a chur chun cinn sna bunranganna, fiú i measc páistí nár chainteoirí Gaeilge a dtuismitheoirí. Dúirt tuismitheoir amháin, *I notice a lot of kids here who wouldn't be Irish speakers at home and it's amazing, how they have learned so much so young.*

Thuiriscigh na múinteoirí gur chas siad le tuismitheoirí ag cruinnithe idir tuismitheoirí agus múinteoirí uair sa bhliain, agus go raibh teagmháil rialta acu leo i gcaitheamh na bliana. Dúirt na múinteoirí gur thacaigh na tuismitheoirí le raon imeachtaí sa scoil.

2. An Teanga Labhartha

Inniúlacht sa Ghaeilge

Thuiriscigh na tuismitheoirí gur obair mhór ab ea í teanga na bpáistí a shaibhriú.

Maidir le pleanáil an churaclaim, dúirt múinteoirí go raibh orthu an teanga a shimpliú le go bhféadfadh na páistí í a thuiscint agus a shealbhú. Dúirt siad gur dheacair labhairt na Gaeilge a chur chun cinn nuair nach raibh mórán Gaeilge á labhairt sa cheantar.

Os a choinne sin, thuiriscigh múinteoirí gur shroich na páistí ardchaighdeán líofachta sa Ghaeilge, agus na páistí nach raibh aon Ghaeilge acu ag teacht ar scoil san áireamh. Chuir an beartas Gaeilge sa chlós le cumas na bpáistí.

Ar dtús, tuigean siad i bhfad níos mó agus ansin de réir a chéile tosóidh siad ar an gcaint amuigh sa chlós. Agus bímid an-dian orthu

amuigh sa chlós, go gcaithfidh siad ar fad Gaeilge a labhairt, agus diaidh ar ndiaidh tagann siad ar aghaidh. (Múinteoir)

Tugadh faoi deara go mbeadh feabhas mór tagtha ar labhairt na Gaeilge agus ar labhairt an Bhéarla thart faoi rang a dó.

Inniúlacht sa Bhéarla

Dúshlán mór ab ea é do na múinteoirí féachaint chuige gur tháinig forbairt ar labhairt an dá theanga. Dúirt na múinteoirí gur chabhraigh an léitheoireacht Bhéarla le forbairt na teanga labhartha Béarla. Arsa múinteoir amháin, *tá an-Bhéarla acu sa Ghaeltacht anois. Níl aon fhadhb le Béarla. Leag an Príomhoide béim ar an bpointe sin nuair a dúirt sí, is dóigh liom go gcuirimid an-bhéim ar an mBéarla de réir mar a théann siad suas sna ranganna agus go bhfoghlaimíonn siad agus go ndéanann siad an-chuid léitheoireachta ar fad sa Bhéarla. Cuirimid an-bhéim air.*

An Cúntóir Teanga

Tacaíocht cothabhála teanga a thugann cúntóirí teanga i scoileanna Gaeltachta agus tháinig cúntóir chun na scoile seo dhá lá sa tseachtain. Mhínigh múinteoir amháin na straitéisí a d'úsáid an cúntóir teanga chun cumas labhartha na bpáistí a fhorbairt, *déanann sí rudaí ar nós na gcluichí Gaelacha leo, paca cártaí agus na cártaí a ainmniú, rudaí mar sin a thacaíonn leis an múinteoir, foclóir breise, aon chabhair gur féidir léi a thabhairt.*

Thóg an cúntóir teanga roinnt páistí as ranganna agus múineadh páistí eile ina ranganna féin. D'oibrigh sí le ranganna iomlána, agus threisigh sí an méid a bhí déanta ag an múinteoir ranga. Chuaigh sé sin chun leasa na gainteoirí dúchais agus na dtosaitheoirí araon. Chabhraigh na cainteoirí dúchais leis na páistí eile, rud a thug muinín do na cainteoirí dúchais in úsáid teanga. Thóg an cúntóir teanga grúpaí beaga de pháistí a raibh tacaíocht bhreise de dhíth orthu freisin.

3. Tús na Léitheoireachta agus an Léitheoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na léitheoireachta

Úsáideadh príomhleabhair léitheoireachta chun an léitheoireacht a mhúineadh sa dá theanga. I dteannta na bpríomhleabhar léitheoireachta, bhí leabhair eile ag na páistí a thóg siad abhaile. Um Nollaig sna naíonáin bheaga is ea a thosaigh na páistí ar an bpríomhleabhar léitheoireachta Gaeilge agus um Cháisc ar an bpríomhleabhar léitheoireachta Béarla. Thuairiscigh múinteoirí go mbeadh na páistí i rang amháin ag foghlaim ó ranganna eile ó bhí níos mó ná rang amháin ag na múinteoirí. Chuir sé seo le forbairt na teanga labhartha agus lena n-ullmhacht do thús na léitheoireachta. Mhínigh na múinteoirí go bhféadfadh páistí sna naíonáin bheaga (nach raibh aon léitheoireacht déanta acu fós) focail a aithint ó spléach-chártaí a bhí in úsáid leis na naíonáin mhóra.

Bhí sé tugtha faoi deara ag na múinteoirí nuair a thosaítí ar an litearthacht sa dá theanga laistigh d'achar gearr gur mhinic a dhíchódaigh na páistí focal sa teanga mhícheart, mar shampla léigh siad focal Gaeilge amhail is dá mba focal Béarla é. Ceartaíodh é seo áfach de réir a chéile gan aon stró. Mhínigh múinteoirí gur chabhraigh an súgradh leis na páistí an dá theanga a idirdhealú ó chéile.

Thuairiscigh múinteoirí gur thomhas siad ullmhacht don léitheoireacht Bhéarla de réir na tuisceana a bhí ag na páistí ar an ngaol idir an litir féin agus fuaime na litreach agus cibé an raibh siad ábalta roinnt focal Gaeilge a aithint. Mhínigh an múinteoir, *nuair a bhíonn máistreacht mhaith acu ar an litir agus ar chúpla focal i nGaeilge, tugaim cúpla focal Béarla isteach agus bíonn siad ag ullmhú i gcomhair an leabhair Bhéarla.*

Mhínigh an Príomhoide go raibh idir chur chuige féach agus abair, agus chur chuige fogharluach in úsáid, *úsáidimid an dá mhodh, an féachaint agus é a rá agus gan dabht, an fhoghraíocht.*

Cuireadh béim ar na difríochtaí idir fuaimeanna na Gaeilge agus fuaimeanna an Bhéarla, mar shampla fuaimeanna na ngutaí fada agus na ngutaí gearra.

Thuairiscigh múinteoirí gur úsáid na páistí leabhair eile seachas an príomhleabhar léitheoireachta don léitheoireacht i gcomhpháirt. Orthu seo bhí leabhair a d'fhoilsigh líonra múinteoirí sa cheantar a raibh canúint na háite iontu agus sraith d'ábhair thacaíochta teanga a dearadh go sonrach do scoileanna ina raibh an Ghaeilge mar mheán. Bhí na leabhair ar fáil ar CD-ROM agus iad á léamh i gcanúint na háite.

B'fhearr le múinteoirí an príomhleabhar léitheoireachta a úsáid sna meánranganna chun scileanna a fhorbairt. Dúirt múinteoir amháin, ... *go bhfuil sé go hiontach, go mbeadh leabhar amháin ag an rang do na bunscoileanna, agus ansin is féidir é a leathnú amach; tógaidís leabhair dhifriúla abhaile gach oíche, beidh siad ag léamh leabhar difriúil sa leabharlann.*

Mheas na múinteoirí nach mbeadh sé indéanta súil a choimeád ar dhul chun cinn sa léitheoireacht dá mbeadh leabhair éagsúla ag na páistí, go háirithe nuair a bhí breis is rang amháin ag múinteoir. Arsa múinteoir amháin, má tá ... *siad ar fad á gcur ar leabhair dhifriúla agat, cá bhfaighidh tú an t-am i rith an lae chun dul ó leanbh go leanbh don léitheoireacht chun a fháil amach cé chomh maith is atá siad?*

Bhraith na múinteoirí go raibh gnéithe den seanchur chuige agus den gcur chuige nua á chumasc acu trí páistí a eagrú i ngrúpaí léitheoireachta de réir cumais agus an príomhleabhar léitheoireachta a úsáid le gach grúpa díobh. Arsa múinteoir amháin, *is maith an dá rud a dhéanamh, an sean agus an nua. Agus táimid ag tógaint an chuid is fearr dá réir. Is dóigh liom gurb é an rud is tábhachtaí ná muinín an pháiste.*

Bainteacht tuismitheoirí le léamh na bpáistí

Bhí fonn láidir ar na tuismitheoirí tacú lena bpáistí agus iad ag foghlaim trí Ghaeilge. Bhí an léitheoireacht Ghaeilge i gcomhpháirt ag brath ar dhuine amháin ar a laghad a bheith sa bhaile a raibh léamh na Gaeilge aici nó aige. Ní raibh aon Ghaeilge ag tuismitheoirí áirithe a bhí tar éis teacht isteach sa cheantar le déanaí, agus ba dhúshlán é sin do na

múinteoirí. Mar a dúirt múinteoir amháin, *tá sé sin go breá agus beidh an-chuid tuismitheoirí a dhéanfaidh é sin ach ansin beidh tithe ann nach dtarlóidh sé sin iontu*. Ach measadh gur mhór an chabhair é do pháistí tuismitheoirí a d'éist lena gcuid léitheoireachta Gaeilge (fiú muna thuig siad í go hiomlán) agus a mhol iad as a gcuid iarrachtaí. Ba chabhair iad na CD-ROManna, i gcásanna mar iad, toisc go raibh canúint na háite orthu. Bhí sé tugtha faoi deara ag múinteoirí go raibh an Ghaeilge níos fearr ag páistí a chaith seal lena seantuismitheoirí i ndiaidh na scoile nuair ba chainteoirí Gaeilge na seantuismitheoirí sin.

4. An Scríbhneoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na scríbhneoireachta

Thuaireascigh múinteoirí go ndearnadh obair phátrúin agus gur scríobhadh na litreacha mar chuid de na luathghníomhaíochtaí scríbhneoireachta sa scoil seo. Baineadh úsáid as leabhair saothair agus as trasríobh chomh maith agus iarradh ar na páistí a gcuid abairtí féin a chur le nuacht an lae sa Ghaeilge agus sa Bhéarla sna naíonáin mhóra. Mar a mhínigh an múinteoir, ... *an leabhar saothair, athscríobh ón gelár dubh agus nuacht an lae. Chuimhneodh duine éigin, b'fhéidir, ar abairt amháin a chur leis ... sna naíonáin mhóra*.

Bhí níos mó deiseanna ag na páistí don scríbhneoireacht chruthaitheach nuair a chuaigh siad isteach i rang a haon. Dúirt múinteoir amháin, *de réir a chéile nuair a ghabhann siad isteach i rang a haon, bheadh níos mó de líon na bearnaí, go bhfágfá focal amach, níos mó den scríbhneoireacht chruthaitheach*.

Scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh

Thuaireascigh na múinteoirí gur sna meánranganna agus sna hardranganna is mó a bheadh deis ag páistí scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh a dhéanamh. Nuair a fiafraíodh díobh cibé ar úsáid siad próiseálaí focal chun a gcuid oibre scríofa a athdhréachtadh dúirt páiste amháin, *uaireanta, i gcomhair aistí, bíonn cead againn é a úsáid*. Thuaireascigh na páistí gur athdhréachtaigh siad obair scríofa bunaithe ar aiseolas ón múinteoir.

Lucht léite agus seánra

Thuaireascigh na múinteoirí gur scríobh na páistí i raon leathan seánraí agus go mbeadh an-fhorbairt tagtha ar a gcuid scríbhneoireachta faoi rang a cúig. Arsa múinteoir amháin, *cinnte, i rang a cúig, bíonn an-fheabhas ar na leanaí ó thaobh na scríbhneoireachta, ag teacht suas le scéalta, scéalta a chur le chéile*. Chúitigh na páistí an easnamh in áiseanna Gaeilge trí ábhar a aistriú. Dúirt páiste amháin, ... *téimid ar an computer nó rud éigin agus déanaimid 'translating' air*.

TEC agus an scríbhneoireacht

Bhí ríomhaire amháin ar a laghad i ngach seomra ranga. D'úsáid na páistí an tIdirlíon nuair a bhí siad ag déanamh taighde do thionscadail. Baineadh úsáid as bogearraí ríomhaire le haghaidh próiseála focal agus do chluichí chun fíricí uimhriúla sa mhataimic a threisiú.

5. Tacaíocht d'Fhorbairt na Teanga agus na Litearthachta

Measúnú

Dúirt na múinteoirí go raibh cineálacha éagsúla trialacha caigdeánaithe in úsáid acu. Baineadh úsáid as triail éirime neamhléitheoireachta sna naíonáin mhóra, agus ó rang a haon ar aghaidh bhí trialacha caigheánaithe in úsáid sa mhataimic agus sa Bhéarla, a normáíodh do scoileanna na hÉireann. Thuaireascigh na múinteoirí nach raibh an triail ghnóthachtála don mhataimic ar fáil ach i mBéarla amháin.

Cineálacha cur chuige i leith na tacaíochta foghlama

Thug múinteoir tacaíochta foghlama agus múinteoir acmhainne cuairteanna ar an scoil i gcaitheamh na seachtaine. Tacaíocht sa Bhéarla agus sa mhataimic ba chúram don mhúinteoir tacaíochta foghlama. Bhraith na múinteoirí go ndeachaigh sé chun leasa a gcuid Gaeilge tacaíocht a bheith le fáil ag na páistí sa Bhéarla, ach bhraith siad, mar sin féin, go raibh gá le tacaíocht sa Ghaeilge.

Má tá cabhair ag teastáil ó leanbh sa litearthacht, bíonn an chabhair sin uait sa

Ghaeilge agus sa Bhéarla agus ní gá aon eolaíocht mhór chun é sin a thuiscint. Ba cheart an chabhair a thabhairt dóibh sa Ghaeilge agus sa Bhéarla. (Príomhoide)

Acmhainní teanga don Ghaeilge

Dúirt na múinteoirí go raibh úsáid éifeachtach an chlár dhuibh tábhachtach don fhoghlaím i ngach réimse den churaclam. Ar na hacmhainní eile a bhí ar fáil bhí scéimeanna leabhair agus bogearraí ríomhaire.

Ach luaigh idir mhúinteoirí, thuismitheoirí agus pháistí gur bheag leabhar tarraingteach a bhí ar fáil i nGaeilge. Thuairiscigh thuismitheoirí go raibh sé deacair orthu agus ar a bpáistí ciall a bhaint as cuid de na téacsleabhair Ghaeilge, na leabhair mhatamaitice, mar shampla. Dúirt thuismitheoirí amháin, *faigheann na leanaí deacair é mar caitheann siad ar dtúis an rud atá ann a léamh agus ansin an rud a dhéanamh amach.*

Dúirt na páistí gurbh fhearr leo leabhair a léamh as Béarla ná as Gaeilge agus, tríd is tríd, léirigh siad dearcadh dearfach i leith na léitheoireachta mar chaitheamh aimsire.

Acmhainní teanga don Bhéarla

Thuairiscigh na múinteoirí go raibh raon leathan ábhar teanga in úsáid sa Bhéarla, lena n-áirítear scéimeanna léitheoireachta agus roinnt leabhar breise ó fhoilsitheoirí éagsúla.

Maidir le cláracha fogharluach a bhí ar fáil don Bhéarla, bhraith na múinteoirí nach raibh sé cabhrach nuair a cuireadh an iomad béime ar ainmneacha na gcarachtar ar thagair na litreacha dóibh in ionad ar ainmneacha na litreacha féin.

- Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas •

Scoil B: Scoil Ghaeltachta

Scoil Ghaeltachta	Idir 50 agus 100 páiste	6 múinteoirí*
Príomhtheanga na bpáistí	Is é an Béarla príomhtheanga a bhformhór mór. Tá líon na bpáistí arb í an Ghaeilge a bpríomhtheanga ag titim i gcónaí.	
Teanga/teangacha a labhraítear sa bhaile	Labhraíonn gach teaghlach Béarla. Is é príomhtheanga an phobail é. Tá Gaeilge ag mórchuid tuismitheoirí ach is beag teaghlach ina labhraítear í.	
Taithí réamhscoile	Freastalaíonn mórchuid páistí ar réamhscolaíocht trí mheán na Gaeilge.	
Deiseanna iarbhunscoile	Tá pobalscoil Bhéarla do bhuachaillí agus do chailíní sa bhaile céanna.	
Beartas teanga na scoile	Múintear an curaclam iomlán i ngach rang. Is trí Ghaeilge a mhúintear a fhormhór. Múintear roinnt ábhar as Béarla amháin agus ábhair eile sa dá theanga. Tosaítear ar léitheoireacht fhoirmiúil sa Bhéarla sna naíonáin bheaga. Tosaítear ar léitheoireacht Ghaeilge um Nollaig sna naíonáin mhóra.	

* lena n-áirítear seirbhísí Múinteoir Tacáíochta Foghlama agus Múinteoir Acmhainne

1. Beartas agus Pleanáil

Beartas agus cur i ngníomh

Ba í an Ghaeilge teanga na scoile. Úsáideadh idir Ghaeilge agus Bhéarla sa teagasc. Múineadh an Béarla mar ábhar scoile i ngach rang.

Rinne na múinteoirí a ndícheall Gaeilge labhartha na bpáistí a fhorbairt ón gcéad lá ar scoil dóibh. Ba é an t-athrá an seift a úsáideadh chun cruinneas na teanga a threisiú. Dúirt an Príomhoide, *is í an Ghaeilge príomhtheanga na scoile seo agus táimid ag déanamh ár ndícheall leis. Labhraímid Gaeilge leis na páistí agus cuirimid brú orthu Gaeilge a labhairt linne.*

Gnéithe a raibh tionchar acu ar bheartas teanga na scoile

Thuiriscigh na múinteoirí gur mhionlach a labhair Gaeilge mar theanga cumarsáide sa cheantar sin. Bhí líon na gcainteoirí dúchais tar éis titim leis na blianta ionas go raibh Béarla anois ag gach páiste ag teacht ar scoil. Bhí an líon daoine a labhair Gaeilge

agus Béarla sa bhaile ag titim i gcónaí. Den deichniúr a thosaigh sna naíonáin bheaga i mbliana ní raibh ach páiste amháin a raibh taithí ar Ghaeilge aici nó aige sa bhaile.

Mhínigh an Príomhoide gur fhreastail formhór na bpáistí ar Naíonra sa cheantar sular thosaigh siad sna naíonáin bheaga. Braitheadh go raibh an taithí sin tábhachtach chun na páistí a ullmhú don fhoghlaím trí Ghaeilge.

Ceann de na dúshláin ba mhó a bhí le tabhairt faoi ag an scoil ná Gaeilge labhartha na bpáistí a fhorbairt. Dúshlán ar leith ab ea é na páistí a chur ag caint Gaeilge eatarthu féin sa chlós. B'éigean spreagadh níos mó fós a thabhairt dóibh Gaeilge a labhairt lena chéile agus leis na múinteoirí de réir mar a chuaigh siad isteach sna hardranganna.

Ag smaoineamh ar phróifil teanga na bpáistí, thóg múinteoir amháin ceist faoin gcaoi ab fhearr leis an am a roinnt idir an Ghaeilge agus an Béarla.

Nil a fhios agam ar cheart dúinn níos mó Gaeilge a thosú sna naonáin. Tá gach rud thuas i mo rang i nGaeilge, na suimeanna, déanfaidh mé iad fosta i nGaeilge, ach tá sé deacair a bheith cinnte an bhfuil tú ag déanamh an rud ceart ach sílim féin nuair a bhíonn fadhb leis an Bhéarla tá sé deacair teanga na Gaeilge a bheith ag na páistí fosta. Ní bhíonn a fhios agat ar cheart duit níos mó fócais a chur ar an Bhéarla nó ar Ghaeilge.
(Múinteoir)

Na tuismitheoirí agus beartas teanga na scoile

Mhínigh an Príomhoide gurbh iad na múinteoirí a chuir an plean scoile i dtoll a chéile agus gur fhaomhaigh an Bord Bainistíochta é. I nGaeilge a scríobhadh an plean.

Ba í an léitheoireacht Bhéarla a múineadh i dtosach. Mhol tuismitheoir amháin san agallamh, áfach, gur chóir smaoineamh ar an dá theanga a thosú ag an am céanna, ach mheas tuismitheoirí eile go bhféadfadh sé sin a bheith go maith do pháistí áirithe agus go dona do pháistí eile. Mhínigh tuismitheoir amháin gur chuir sé teachtaireacht mar gheall ar stádas coibhneasta an dá theanga ina luí ar an bpáiste, nuair a tosaíodh le teanga amháin roimh an teanga eile.

It's putting it across to them, if you give them the English first, that English is more important and that Irish is only a secondary thing. Whereas if they could try to have them both more equal.
(Parent)

Dúirt tuismitheoirí eile gurbh é an Béarla a bhí á thairiscint do na páistí mar chéad rogha i ngach réimse eile dá saol. Mar a dúirt tuismitheoir amháin, *and everything they do and see on television and their toys are all in English. That's reality but how do you deal with it?*

Thuiriscigh tuismitheoirí gurb í an chabhair a thug siad dá bpáistí leis an obair bhaile an príomhbhaint a bhí acu le foghlaim a bpáistí. Mheas siad gurbh é an dúshlán ba mhó cabhair a thabhairt sa Ghaeilge agus

sa mhataimaitic (ón uair a ndeachaigh na páistí os cionn leibhéil áirithe).

Bhí cruinniú idir múinteoirí agus tuismitheoirí uair sa bhliain, mí na Samhna, tar éis na scoile. Lena chois sin, bhí na múinteoirí ar fáil i gcónaí chun dul chun cinn na bpáistí a phlé.

Thuiriscigh tuismitheoirí go raibh fonn orthu níos mó Gaeilge a labhairt leis na páistí ach nach mbeadh fonn ar na páistí uaireanta. Dúirt tuismitheoir amháin gur fhadhb í labhairt na Gaeilge a chur chun cinn sa bhaile, *peer pressure is the big one, wanting not to speak it. She ... would say to me, 'Mammy, please when my friends are there, don't ask me anything in Irish, or don't speak Irish to me.'*

2. An Teanga Labhartha

Inniúlacht sa Ghaeilge

Bhí éagsúlacht idir thuairimí na dtuismitheoirí maidir le dul chun cinn a bpáistí sa Ghaeilge. Dúirt tuismitheoir amháin, *with one teacher in particular my children's Irish improved hugely.* Dúirt tuismitheoir eile, a raibh Gaeilge ó dhúchas ag a páiste, agus a bhí anois sna hardranganna, go raibh sé tábhachtach go mbeadh an teanga á labhairt sa timpeallacht má bhí na páistí leis an teanga a shealbhú.

I felt he had better Irish at four than he does now. But I wouldn't blame the teachers at all. I blame the environment, TV and all the rest of it. They go through this phase of 'not cool' and not speaking it ... I know he'll come full circle.
(Tuismitheoir)

D'aibhsigh tuismitheoir eile an dúshlán breise a bhí i gceist leis an nGaeilge a chur chun cinn mar theanga teaghlaigh. Dúirt an tuismitheoir sin, *it's very difficult for a parent who is trying to raise a child through the medium of Irish, it's a much more difficult thing to do than its opposite. It's nearly impossible. Everything is going against you.*

Ach thuiriscigh roinnt tuismitheoirí gur labhair a bpáistí Gaeilge go fonnmhar agus go cliste i gcásanna áirithe. Dúirt tuismitheoir amháin, ... *my*

kids, when they went to the States, I'd never heard them speak so much Irish. It was just showing off... I thought it was great.

Thuiriscigh páiste amháin go raibh sé de nós ag an teaghlach Béarla a labhairt i gcaitheamh an lae ach tiontú ar an nGaeilge ag am dinnéir, *bíonn muid ag caint agus sin am maith a mbíonn muid ag cleachtadh an Gaeilge.*

Thuiriscigh na múinteoirí go raibh na tuismitheoirí i bhfad níos buartha faoi dhul chun cinn na bpáistí sa Bhéarla ná sa Ghaeilge, agus gur dheacair an Ghaeilge a mhúineadh nuair ba bheag teaghlach a labhair Gaeilge sa bhaile. Mar a dúirt múinteoir amháin, *tá sé an-deacair nuair nach bhfuil siad ag caint Gaeilge sa bhaile. Sin an rud. Tá brú ar na múinteoirí.*

An Cúntóir Teanga

Thug cúntóir teanga cuairt ar an scoil ar feadh lá amháin gach seachtain. D'oibrigh sí le ranganna iomlána agus d'fhreastail ar chumais dhifriúla na bpáistí, ionas gur bhain na cainteoirí ba líofa, fiú, tairbhe as an tacaíocht bhreise.

Bhí cruinnithe rialta ag an múinteoir ranga agus an cúntóir teanga le go mbeadh leanúnachas san obair. Mhínigh an Príomhoide gur dhírigh an Cúntóir Teanga ar theanga labhartha na bpáistí, agus gur bhain sí leas as scéalta, rimeanna agus comhrá.

Inniúlacht sa Bhéarla

Thuiriscigh na múinteoirí go raibh siad sásta leis an dul chun cinn a rinne na páistí sa Bhéarla. Ach dúirt siad go mb'éigean dóibh an-obair a dhéanamh ar an mBéarla labhartha bíodh is gurbh é an Béarla teanga teaghlaigh gach páiste le roinnt blianta anuas. Ba bheag líofacht agus foclóir Béarla a bhí ag cuid de na páistí. Mar a mhínigh an Príomhoide,

Tá siad [páistí] ag teacht ó thithe nach bhfuil an Béarla go maith iontu, ní bhíonn an foclóir acu nuair a bhíonn siad an-óg agus caithimid an-bhéim agus an-bhrú a chur air sin fosta le go mbeidh an Béarla acu.

Luaigh múinteoir amháin an tábhacht a bhain le

teanga amháin a shealbhú ionas go mbeadh an taithí sin ag na páistí nuair a thosaigh siad ar theanga eile a fhoghlaim.

Tá sé deacair go leor mar tagann páistí go dtí an scoil nach bhfuil Béarla acu, níl siad ábalta abairt iomlán a rá i mBéarla. Tá sé an-deacair teanga eile a thosú fosta. Tá grúpa anseo agus níl an Béarla go maith acu. Nuair a chuirim ceist, ní thabharfaidh siad ar ais ach focal amháin, níl siad ábalta abairt iomlán i mBéarla a rá. (Múinteoir)

Bhí na tuismitheoirí a ghlac páirt sna hagallaimh sásta ar an iomlán le Béarla labhartha a bpáistí. Dúirt tuismitheoir amháin, *well they're going to have the English anyway, there's no doubt about that. Any child brought up in [logainm] is going to have perfect English.*

Múineadh an gaol idir na litreacha agus na fuaimeanna sa Bhéarla le cabhair ó chlár inar sheas gach litir do charachtar ar leith. Múineadh an gaol idir na litreacha agus na fuaimeanna Gaeilge níos déanaí, cé gur nós leis na páistí úsáid a bhaint as an tuiscint a bhí acu ar litreacha agus ar fhuaimneanna an Bhéarla nuair a bhí siad ag léamh as Gaeilge. Tarraingíodh aird na bpáistí ar roinnt difríochtaí idir chórais fhuaimneanna an dá theanga.

3. Tús na Léitheoireachta agus an Léitheoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na léitheoireachta

Dúirt múinteoirí go raibh príomhleabhar léitheoireachta ó chlár a d'fhoilsigh comhlacht tráchtála le gairid in úsáid ag na páistí i gcónaí. Chuir sé seo trí phríomhleabhar ar fáil in aghaidh na bliana. Úsáideadh leabhair ó chlár eile i ngach rang le cois na dtrí phríomhleabhar léitheoireachta. Thug na páistí dhá leabhar Béarla abhaile gach seachtain don léitheoireacht i bpáirt leis na tuismitheoirí a thug le fios gur léadh an leabhar trí leathanach a ghabh leis a shíniú. Thug an múinteoir deis seachtainiúil do na páistí léamh os ard don rang as na leabhair seo, nó a insint don rang faoin méid a bhí léite acu.

Thosaigh na páistí ar an bpríomhleabhar léitheoireachta Gaeilge um Nollaig sna naíonáin mhóra. Bhí an clár léitheoireachta seo i bhfeidhm sular tugadh isteach Curaclam na Bunscoile. Ba ar an éisteacht agus ar an labhairt a cuireadh an bhéim sna naíonáin bheaga. Ach spreagadh na páistí chun prionta Gaeilge ar bhallaí an tseomra a léamh chomh maith. Ba ghnáthach focail agus abairtí Gaeilge a scríobh ar an gclár dubh le linn gníomhaíochtaí labhartha. Toisc go raibh na naíonáin bheaga in aon seomra leis na naíonáin mhóra, bhídís ag éisteacht leis an nuacht a bhí á léamh agus á scríobh ón gclár dubh ag na naíonáin mhóra. Chloisfeadh na páistí na focail nua Ghaeilge sula bhfeicfidís scríofa iad, agus úsáideadh pictiúr agus rudaí nithiúla chun ciall na bhfocal a threisiú. Baineadh leas chomh maith as straitéisí eile mar an drámaíocht.

Úsáideadh 'fíorleabhair' don léitheoireacht i gcomhpháirt le cois an chláir léitheoireachta. Ón Nollaig sna naíonáin mhóra ar aghaidh a thosaigh na páistí á dtabhairt seo abhaile. Thug na múinteoirí le fios go raibh sé an-tábhachtach, go speisialta do na páistí ab óige go mbeadh taifeadh cluaise i gcanúint na háite ag gabháil leis na leabhairíní Gaeilge.

Thuiriscigh na múinteoirí go raibh níos mó deacrachtaí ag páistí áirithe leis an léitheoireacht Bhéarla ná leis an léitheoireacht Ghaeilge ach aithníodh go mbeifí ag súil le caighdeán níos airde sa Bhéarla. Thuiriscigh na múinteoirí, faoin am go raibh deireadh rang a dó tagtha, go raibh Gaeilge na bpáistí chomh forbartha sin, nach raibh gnáthleabhair léitheoireachta sa Ghaeilge do rang a trí oiriúnach nó dúshlánach go leor dóibh. Is amhlaidh gur thosaigh na páistí sa rang seo ag léamh leabhair a bhí grádaithe do rang a ceathair. Sa tslí chéanna, ba iad na leabhair a scríobhadh don chéad bhliain sa mheánscoil a bhí á léamh ag páistí i rang a sé.

Thuiriscigh múinteoirí gur thug siad áit níos suntasaí do labhairt an Bhéarla agus don éisteacht Bhéarla ó tugadh Curaclam na Bunscoile (1999) isteach. Dúirt siad gur níos leo ábhair teanga dá

gcuid féin a chruthú do na páistí a thug deis dóibh an méid a bhí scríofa acu mar obair bhaile a léamh amach.

Bhí tuismitheoirí, múinteoirí agus páistí den tuairim gur bhealach taitneamhach é le foghlaim conas léamh, fíorleabhair a úsáid i dteannta na bpríomhleabhar. Mheas tuismitheoir amháin go raibh na páistí in ann na leabhair bheaga a léamh in aon bhabhta amháin, rud a thug sásamh dóibh, agus dúirt, ... *they feel great when they close the book and it's finished.*

Baineadh úsáid as grúpaí léitheoireachta laistigh den rang chun freastal ar leibhéil éagsúla chumais sa léitheoireacht. Dúirt múinteoir amháin go raibh sé deacair a ndóthain aird a thabhairt ar pháistí i ngrúpaí léitheoireachta nuair a bhí níos mó ná rang amháin i gceist, *tá dhá rang againn agus bíonn tú ag rith ó rang go rang. Tá siad ag déanamh rud éigin i rang a haon agus bíonn fiche bomaite agat fad a bhíonn siadsan ag déanamh rud éigin.*

Bainteacht tuismitheoirí le léamh na bpáistí

D'fhreastail na tuismitheoirí ar theastaigh uathu feabhas a chur ar a gcuid Gaeilge ar chúrsaí a d'eagraigh an bhunscoil nó an iarbhunscoil. Bhraith siad nárbh fhadhb é do thuismitheoirí gan Ghaeilge, na leabhairíní a úsáid don léitheoireacht i gcomhpháirt leis na páistí. Sna hardranganna, más ea, bhí fadhb ag tuismitheoirí le hobair níos casta, ar nós na gramadaí.

Thuiriscigh múinteoir amháin gur bhraith tuismitheoirí nach bhfuair siad aon ullmhúchán le go mbeidís in ann tacú leis na páistí agus iad ag foghlaim trí Ghaeilge. Dúirt sí, *tá caighdeán difriúil ag gach tuismitheoir ach an bhliain seo tháinig cúpla tuismitheoir isteach agus dúirt said, 'Níl aon Ghaeilge againn sa bhaile agus mar sin ní bheimid in ann aon chabhair a thabhairt dóibh.'*

Maidir leis an mbeartas faoinar tosaíodh ag léamh as Gaeilge sna naíonáin mhóra (tar éis an Bhéarla) bhraith tuismitheoir amháin gurbh é leas an pháiste é tosú leis an léitheoireacht Ghaeilge chun go mbainfeadh sí/sé tairbhe as an nGaeilge a bhí foghlamtha sa Naíonra. Mhol tuismitheoir eile go

mbeadh an téacs i mBéarla agus i nGaeilge sa leabhar céanna.

4. An Scríbhneoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na scríbhneoireachta

Thuairiscigh múinteoirí gur úsáid siad raon leathan leabhar saothair agus leabhar scileanna chun na páistí a thabhairt isteach ar an bpeannaireacht agus ar an scríbhneoireacht. Measadh go raibh na leabhair saothair a cuireadh ar fáil do na hábhair éagsúla tábhachtach ó thaobh na páistí a chur ag scríobh i nGaeilge. D'athscríobh páistí sna naíonáin mhóra agus i rang a haon nuacht laethúil ón gclár dubh agus misníodh iad lena gcuid abairtí féin a chur léi.

Dar leis na múinteoirí cuid thábhachtach d'fhorbairt na scríbhneoireachta ba ea an teanga labhartha. Sna naíonáin bheaga cuireadh an bhéim ar an nuacht a bheith á tuairisciú ó bhéal ag na páistí agus ar chumas an pháistí *ilé féin a chur in iúl go soiléir agus go féinmhuiníneach*. Arsa múinteoir amháin, *déanfaidh mé an nuacht fosta ach ní chuirim suas í, caithfidh an páiste a bheith ábalta abairt iomlán a rá sula gcuirim suas ar an gclár dubh é, go mbeidh a nuacht féin ag an páiste*.

Scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh

I rang a haon, athscríobh ón gclár dubh agus obair sna leabhair saothair is mó a bhí ar bun ag na páistí mar ghníomhaíochtaí scríbhneoireachta. Baineadh úsáid as scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh mar phróiseas i rang a dó. Tugadh isteach é de réir a chéile ar eagla go gcuirfeadh an t-athdhréachtadh lagmhisneach ar na páistí. Thuairiscigh múinteoirí go raibh na páistí níos fearr ag scríobh i mBéarla ná i nGaeilge. Rinne siad i bhfad níos mó léitheoireachta sa Bhéarla agus bhí a rian sin le feiceáil ar a bhfoclóir agus ar an gcaoi a d'fhéadfaidís iad féin a chur in iúl sa scríobh.

Lucht léite agus seánra

Thuairiscigh múinteoirí gur scríobh na páistí i raon leathan seánraí, lena n-áirítear cuntais, obair thionscadail, agus scríbhneoireacht i réimsí eile den gcuraclam. Thosaigh na páistí ag scríobh sna naíonáin bheaga trí fhotheidil a chur le pictiúir.

TEC agus an scríbhneoireacht

Bhí sainseomra ríomhaireachta ag an scoil seo. Thuairiscigh múinteoirí gur úsáid na páistí an tIdirlíon nuair a bhí siad ag déanamh taighde do thionscadail. Baineadh úsáid as feidhmchláir bhogearraí le haghaidh próiseála focal, na hamharcealaíona, agus cluichí chun fíricí uimhriúla a threisiú sa mhatamaitic.

5. Tacaíocht d'Fhorbairt na Teanga agus na Litearthachta

Measúnú

Dúirt an Príomhoide gurbh fhéidir eolas a mhalartú gan dua idir mhúinteoirí i ngeall ar mhéid na scoile agus dúirt sí fosta, ... *i scoil bheag tá aithne ag achan múinteoir ar achan páiste ... Bíonn níos mó teagmhála idir an cúntóir teanga agus an múinteoir ranga agus an múinteoir tacaíochta. Tá achan duine in ann achan duine a phlé*. Baineadh úsáid as triail éirime neamhléitheoireachta sna naíonáin mhóra, agus as trialacha gnóthachtála caighdeánaithe don mhatamaitic agus don Bhéarla. Thuairiscigh múinteoirí gur úsáid siad uirlisí éagsúla eile don mheasúnú, lena n-áirítear samplaí d'obair na bpáistí, trialacha seachtainiúla sa litriú, agus ceistiúchán agus breathnóireacht laethúil. Luaigh siad chomh maith nach raibh aon uirlisí measúnaithe Gaeilge ar fáil. Ba i mBéarla amháin a bhí triail ghnóthachtála matamaitice ar fáil, agus thuairiscigh múinteoirí gurbh fhadhb an-mhór í sin don teagasc agus don fhoghlaim trí Ghaeilge.

Cineálacha cur chuige i leith na tacaíochta foghlama

Bhí múinteoir tacaíochta foghlama agus múinteoir acmhainne i leithroinn ag an scoil. Tacaíocht sa Bhéarla agus sa mhatamaitic ba chúram don mhúinteoir tacaíochta foghlama. Baineadh úsáid as roinnt trialacha diagnóiseacha chun páistí a aithint a d'fhéadfadh tairbhe a bhaint as tacaíocht foghlama. Anois is arís, bhí tacaíocht ar fáil don Ghaeilge, go háirithe don léitheoireacht Ghaeilge. Ag trácht ar obair an mhúinteoir tacaíochta foghlama dúirt tuismitheoir amháin, *I think it's done mainly through English but it did help him a lot*.

Fuair roinnt páistí díolúine ón nGaeilge tar éis measúnachta síceolaíocha. Ach bhí siad fós ag foghlaim na Gaeilge, go háirithe an Ghaeilge labhartha. Arsa múinteoir amháin, *táimidne ag déanamh na Gaeilge leo sin agus caithfidh mé a rá, tá ag éirí go maith leo ag an nGaeilge cé go mbeadh siad níos fearr ag an mBéarla.*

Acmhainní teanga don Ghaeilge

Dúirt na múinteoirí gur dhúshlán millteanach é do mhúineadh na Gaeilge a laghad leabhar agus ábhar Gaeilge a bhí ar fáil. Bhí an tsraith ábhar tacaíochta Gaeilge atá ar fáil anois tar éis an bhearna sin a líonadh cuid mhaith do na bunranganna, ach bhí an scéal go dona sna meánranganna agus sna hardranganna. Dúirt múinteoir amháin, *tá sé iontach deacair na leabhair sin a fháil trí mheán na Gaeilge ... agus ó thaobh na n-aranganna, na leabhair Ghaeilge atá ansin tá siad bunaithe ar sheanrudaí, is seanleabhair iad.*

Agus í ag caint ar an ngá ábhar léitheoireachta níos tarraingtí a tháirgeadh, dúirt múinteoir amháin, *níl go leor ábhar spéisiúil do na páistí ... na buachaillí i mo rang, bheadh an-spéis ag na páistí dá mbeadh leabhair faoi leoraithe nó 'quads' nó rud éigin mar sin, ach i nGaeilge.*

Thug na páistí faoi deara go raibh rogha na leabhar Gaeilge an-teoranta i gcomórtas leis an mBéarla. Nuair a fiafraíodh díobh arbh fhearr leo bheith ag léamh i mBéarla nó i nGaeilge ina gcuid am saor, dúirt páiste amháin, *b'fhéidir Béarla mar níl mórán leabhairí maith Gaeilge thart fán áit.*

Thuiriscigh tuismitheoirí chomh maith go raibh sé níos deacra leabhair mhaithe a fháil i nGaeilge do pháistí. Bhí na leabhair Bhéarla níos saoire chomh maith. Dúirt tuismitheoir amháin, *obviously cost is a factor. You have all these book clubs doing deals but you'll never get those kind of deals with Irish books.*

Bhí áthas ar thuismitheoirí agus ar mhúinteoirí go raibh canúint na háite á húsáid sna leabhair do pháistí a bhí mar chuid den tsraith ábhar tacaíochta Gaeilge a úsáideadh sna bunranganna. Dúirt tuismitheoir go raibh gá le níos mó leabhar

dátheangach do thús na léitheoireachta, *I would certainly like to see bilingual books in naíonáin bheaga and naíonáin mhóra. I wouldn't put much emphasis on the reading. I would put more emphasis on the spoken.*

Tuairiscíodh gur bhac mór ar fhorbairt Ghaeilge na bpáistí an easpa téacsanna oiriúnacha Gaeilge i réimsí eile den churaclam. Dúirt múinteoirí gur dheacair acmhainní maithe Gaeilge a fháil ó rang a trí ar aghaidh. Dúirt siad go raibh clár Gaeilge á úsáid sna bunranganna sa mhataimic ach gur measadh nach mbeadh an clár sin oiriúnach do na ranganna eile. Bhí clár eile in úsáid sna ranganna sin ach ní raibh sé ar fáil i nGaeilge.

Bhí téacsleabhair Bhéarla éagsúla in úsáid sna hardranganna. Ba i mBéarla a rinneadh an scríbhneoireacht i roinnt ábhar sa churaclam. Toisc eile sa chinneadh Béarla a úsáid (mar aon le Gaeilge) i múineadh na n-ábhar sin ab ea an iarbhunscoil ba chongaraí a bheith ina iarbhunscoil Bhéarla. Mar a dúirt an Príomhoide, *níl Gaelscoil thíos ansin. Caithfimid i gcónaí a bheith cinnte go bhfuil an t-eolas acu, déanaimid ár ndícheall leis an teanga, ach caithfimid a bheith cinnte go bhfuil an t-eolas acu.*

Cúis eile arbh fhearr leis na múinteoirí Béarla a úsáid mar mheán teagaisc ná go mbeadh cur amach níos fearr ag na páistí ar an téarmaíocht Bhéarla. Dúirt múinteoirí dá mba ghá an Béarla a úsáid le tuiscint na bpáistí a leathnú ar réimse ar leith go n-úsáidfí é mar chomhlánú ar théarmaíocht na Gaeilge a bhí cheana acu.

Acmhainní teanga don Bhéarla

Bhí raon leathan ábhar teanga in úsáid sa Bhéarla, lena n-áirítear príomhchlár léitheoireachta agus roinnt leabhar breise ó fhoilsitheoirí éagsúla.

Tá cúpla 'take home schemes againn chomh maith le léitheoireacht neamhspleách mar sin chomh maith. Tá cúpla ceann go bhfuil siad ábalta iad a léamh ina n-aonar agus cúpla ceann eile a léann siad leis na tuismitheoirí, le chéile, saghas paired reading atá i gceist ansin. (Múinteoir)

- Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas •

Baineadh úsáid as clár a mheaitseáil na litreacha leis na fuaimeanna, cé nach raibh múinteoir na naíonán lánsásta leis toisc gur nós leis na páistí díriú ar ainm an charachtair a ghabh leis an litir seachas ar ainm na litreach.

- Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas •

Scoil C: Gaelscoil: faoi mhíbhuntáiste

Gaelscoil: Faoi mhíbhuntáiste	Idir 200 agus 250 páiste	20 múinteoirí*
Príomhtheanga na bpáistí	Béarla	
Teanga/teangacha a labhraítear sa bhaile	Béarla	
Taithí réamhscoile	Freastalaíonn formhór na bpáistí ar réamhscoil roimh theacht ar Scoil C dóibh, suas le leath díobh ar Naíonra Naíonra agus an chuid eile ar réamhscoil Bhéarla.	
Deiseanna iarbhunscoile	Tá iarbhunscoil lán-Ghaeilge sa cheantar agus is ann a théann formhór na bpáistí ón scoil seo.	
Beartas teanga na scoile	Múintear an curaclam Béarla i ngach rang. Is trí Ghaeilge a mhúintear gach ábhar eile. Tosaítear ar léitheoireacht Ghaeilge agus Bhéarla araon ag tús ranga a haon.	

* lena n-áirítear Múinteoir Tacatochtá Foghlama, Múinteoir Acmhainne, agus Múinteoir Teagmhála Baile is Scoile

1. Beartas agus Pleanáil

Beartas agus cur i ngníomh

Thuairiscigh an Príomhoide gurbh é tumoideachas iomlán beartas teanga na scoile nuair a bunaíodh an scoil an chéadlá. Ach i ngeall ar an gceantar máguaird a bheith faoi mhíbhuntáiste mór agus a laghad Béarla a bhí ag na páistí ag teacht ar scoil, bhí athrú déanta ar an mbeartas teanga ionas go mbeadh níos mó solúbthachta in úsáid an Bhéarla. Dúirt an Príomhoide gur ghá an t-athrú toisc go mbíodh deacrachtaí ag na páistí lena bpríomhtheanga. Ní raibh beartas tumoideachais i bhfeidhm i ranganna na naíonán níos mó, mar a bheadh i nGaelscoileanna eile. Mhínigh sí, *seans go mbeadh níos mó solúbthachta maidir leis an tumoideachas sna naíonáin shóisearacha anois ná mar a bhí nuair a thosaíomar an scoil*. Nuair a fiafraíodh cibé an raibh beartas tumoideachais i réim sna naíonáin bheaga, ba é a dúirt múinteoir amháin, ... *chomh fada agus is féidir linn*, agus múinteoir eile, *sin é. Múintear an Béarla mar ábhar*.

Gnéithe a raibh tionchar acu ar bheartas teanga na scoile

Dúirt an Príomhoide gurb iad an Bord Bainistíochta, an Príomhoide, agus na múinteoirí a

cheap beartas teanga na scoile i dtosach, agus a rinne mionathruithe air ó shin. Thug sí le fios go raibh an Cathaoirleach agus baill an Bhoird bainteach, ach gur beag baint a bhí ag na tuismitheoirí leis an bpróiseas i ngeall ar a laghad Gaeilge a bhí acu.

Leag na múinteoirí amach an chaoi a gcuirfí an beartas teanga i ngníomh sa scoil ó lá go lá ag féachaint ar riachtanais trí ghrúpa ar leith: na naíonáin agus rang a haon, ranganna a dó, a trí agus a ceathair, agus ranganna a cúig agus a sé. Dúirt an Príomhoide, *sin an chaoi a mbrisimid síos ár ngrúpaí féin anseo sa scoil*.

Na tuismitheoirí agus beartas teanga na scoile

Thuairiscigh tuismitheoirí gur roghnaigh siad Gaelscoil ar chúiseanna éagsúla, mar mhéid na scoile agus toisc go raibh an scoil níos pearsanta agus níos claonta i leith an teaghlaigh. Dúirt roinnt tuismitheoirí nár thaitin sé leo nuair a bhí siad féin ag foghlaim na Gaeilge i scoil phríomhshrutha nó i scoil níos mó. Dúirt tuismitheoir amháin nuair a bhí sí óg go ndeachaigh cairde léi chuig Gaelscoil agus gur mheas sí gur éirigh níos fearr leo ann toisc go raibh na ranganna níos lú agus go raibh níos mó ama ag an múinteoir dóibh. Níor luadh spéis sa Ghaeilge ná grá don teanga, den chuid is mó. Dúirt

an Príomhoide, *tá an-chuid cúiseanna a bhfreastalaíonn na páistí ar an scoil seo, agus ní hí an teanga an phríomhchúis i gcónaí.*

Bhí na tuismitheoirí go léir dearfach i leith an saghas oideachais a chuireann Gaelscoil ar fáil. Labhair siad mar gheall ar Éire a bheith ag éirí níos ilchultúrtha, agus dúirt gur labhair inimircigh a dteanga féin murab ionann agus muintir na hÉireann. Thaitin éiteas na scoile leo agus bhí áthas orthu go raibh na páistí ag imirt spórt agus ag foghlaim ceol Gaelach. Luaigh tuismitheoir amháin an tírghrá agus tábhacht na Gaeilge, ach dúirt sí ina dhiaidh sin gur buntáiste é go mbeadh na páistí dátheangach ag dul isteach san iarbhunscoil, agus go gcabhródh sé sin leo an tríú teanga a shealbhú. Ach mar a dúirt tuismitheoir amháin, ní rachadh an dara teanga chun sochair do na páistí go dtí níos faide anonn. Dúirt sí, *most of my generation actually hate Irish. And I think that's an awful shame. But that was an afterthought. I noticed all those benefits afterwards.*

Dúirt formhór na dtuismitheoirí gur míníodh dóibh beartas teanga na scoile, an curaclam, agus na cineálacha leabhar a bheadh in úsáid ag na páistí ag cruinniú sular thosaigh na páistí ar an scoil, ach nár fhreastail siad ar chruinnithe ó shin. As sin amach, d'fhoghlaim siad faoi gcaoi a gcuirtear beartas teanga na scoile i ngníomh ó thaithí a bpáistí féin ar an scoil. *My lad started in September and we had a meeting before hand, and they went through the curriculum and what type of books they would be using, and what stage they'd be at, and that sort of thing.* Dúirt tuismitheoir eile, *we did all that at the start. Since then we haven't.*

Níorbh fhadhb í a n-easpa Gaeilge féin dar leis na tuismitheoirí a cuireadh faoi agallamh. Dúirt siad go raibh Club Obair Bhaile ann, gur thacaigh an scoil leis na páistí agus gur labhair siad Gaeilge ar scoil agus sa chlós agus gur leor é sin mar thacaíocht do na páistí. Dúirt tuismitheoir amháin go ndeachaigh a mac siúd chuig scoil Bhéarla i dtosach agus gurb éigean di níos mó tacaíochta a thabhairt dó ansin ná mar a thug sí dó anois agus é sa Ghaelscoil. Dúirt sí, *I thought it would be the reverse.*

Thaispeáin an fhoirm eolais a chomhlánaigh an scoil gur fhreastail 90% de na páistí ar réamhscoil, agus gur fhreastail 50% díobh sin ar Naíonra.

2. An Teanga Labhartha

Inniúlacht sa Ghaeilge

Dúirt an Príomhoide agus na múinteoirí nár cloíodh go docht leis an tumoideachas sna bunranganna ach gur labhair siad Gaeilge chomh fada agus ab fhéidir mar mheán teagaisc agus mar theanga cumarsáide. Ní labhraíodh aon Bhéarla sna naíonáin bheaga roimh lón. Dúirt múinteoir na naíonán beag, *níl cead Béarla a dhéanamh ach tar éis lóin agus ní bhíonn ach leathuair an chloig agam. Déanaim Gaeilge an chéad rud ar maidin, Gaeilge agus mata, roimh am sosa le go mbeidh Gaeilge ina gcloigne acu.*

D'aithin na múinteoirí roinnt dúshlán maidir le caighdeán agus labhairt na Gaeilge sa scoil. I gcás na bpáistí a d'fhreastail ar Naíonra, dúirt an Príomhoide, *is Naíonraí iad nach mbeadh Gaeilgeoirí ó dhúchas ag múineadh iontu, agus is Naíonraí iad a bheadh ag brath ar scéimeanna FÁS, agus go mbeadh caighdeán oideachais na múinteoirí ... measartha go leor.*

Bhí múinteoirí buartha faoi chaighdeán Gaeilge na bpáistí. Dúirt siad gurbh nós leis na páistí struchtúir an Bhéarla agus roinnt foclóra Béarla a úsáid agus iad ag labhairt Gaeilge. Dúirt múinteoir amháin, ... *agus fós deireann said rudaí amaídeacha sa Ghaeilge ... 'pass é on' agus 'It's mise'.* Úsáideann siad struchtúr an Bhéarla agus cuireann said focail Ghaeilge ann ... *'Tá sé mo turn', 'Tá sé mo' seachas 'Is liomsa é'.*

Bhí ceist ag múinteoir amháin cibé arbh é seo tionchar an bhaile nó ar eascair sé as an méid Béarla arbh éigean a mhúineadh le go mbeadh caighdeán a gcuid léitheoireachta Béarla sách ard agus iad ag fágáil na scoile. Dúirt an múinteoir seo, *úsáideann siad an struchtúr Béarla i gcónaí agus iad ag caint, agus ní fheadar an mbaineann sé sin leis an mbaile nó leis an méid Béarla a chaithfidh a dhéanamh chun go mbeidís in ann léamh agus iad ag fágáil na scoile.*

Bhraith múinteoirí go raibh sé deacair na páistí a chur ag labhairt Gaeilge, ní amháin sa chlós ach fiú sa seomra ranga. Dúirt siad go raibh an caighdeán Gaeilge a shroich na páistí níos airde ná i scoileanna Béarla ach níos ísle ná i nGaelscoileanna eile. Dúirt an Príomhoide gur shroich siad caighdeán Gaeilge a bhí sách ard le gurbh fhéidir leo leanúint lena gcuid scolaíochta trí Ghaeilge in iarbhunscoil lán-Ghaeilge, *téann 99% dóibh tríd an gcóras meánscolaíochta sin. Agus éiríonn go maith leo.*

Inniúlacht sa Bhéarla

D'aibhsigh an Príomhoide go raibh caighdeán Béarla na bpáistí go hainnis agus iad ag teacht ar scoil. Chun caighdeán an Bhéarla a ardú, bhíothas tar éis éirí níos solúbtha maidir leis an tumoideachas. Ba bheag taithí a bhí ag na páistí ar rímeanna nó ar scéalta sí nuair a tháinig siad ar scoil agus ní bheadh ar a gcumas réamhfhocail mar ar, faoi, agus os cionn a úsáid. Dúirt na múinteoirí nach mbeadh an foclóir ag na páistí do roinnt mhaith de na gnáthrudáí mórthimpeall orthu. Arsa múinteoir amháin, *ní bhíonn an t-am ar eolas acu, is smaoineamh nua é na séasúir. Laethanta na seachtaine, an clog, bíonn níos mó aithne acu ar na hainmhithe allta thar lear—sioráif agus rudáí mar sin—ná mar a bheadh acu ar bhó nó capall.*

Dúshlán leanúnach ba ea é Béarla na bpáistí a fhorbairt agus dúirt múinteoirí gur bhraith siad nach raibh ag éirí leo spriocanna an churaclaim ag gach leibhéal a bhaint amach dá bharr. Sna bunranganna bhí siad ag iarraidh an méid nár rinneadh sa bhaile nó sa réamhscoil a chúiteamh, agus de réir mar a chuaigh na páistí suas tríd an scoil, bheidís rang amháin ar gcúl, ní amháin sa Bhéarla agus sa Ghaeilge, ach sna hábhair eile chomh maith, agus b'fhíor sin go háirithe i gcás na bpáistí a raibh deacrachtaí teanga acu. Dúirt múinteoir amháin, *... bíonn siad rang taobh thiar dá leibhéal ranga. Tá rang a cúig ar leibhéal rang a ceathair agus mar sin de.* Dúirt na múinteoirí gur ghá go gcloisfeadh na páistí a raibh deacrachtaí teanga acu Béarla maith á labhairt agus ba dheacair an deis sin a thabhairt dóibh i nGaelscoil. Arsa múinteoir amháin, ní chloiseann siad an méid a chloisfidís i scoil Bhéarla, is dócha.

Nuair a fiafraíodh cibé an mbeadh an caighdeán teanga a bhí ag na páistí ag teacht ar scoil cúitithe go hiomlán faoin am a d'fhág siad an scoil, dúirt múinteoirí go mbeadh feabhas mór tagtha air, agus gur éirigh go maith le formhór na bpáistí ag an dara leibhéal.

3. Tús na Léitheoireachta agus an Léitheoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na léitheoireachta

Thosaigh na páistí ar an mBéarla mar ábhar sna naíonáin bheaga agus leanadh leis aníos tríd an scoil. Mar a tugadh le fios roimhe seo, imeacht ó bheartas an tumoideachais a bhí anseo. Cinneadh ar an tumoideachas a mhaolú chun cúiteamh a dhéanamh ar an ndroch-caighdeán Béarla a bhí ag na páistí ag teacht ar scoil. Bhí na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta Béarla bunaithe ar shraith ar leith d'ábhar tacaíochta teanga a foilsíodh sa Ríocht Aontaithe (RA). Dúirt na múinteoirí gur chuimsigh na hábhair sin mórchuid de na gníomhaíochtaí a moladh i gcuraclam an Bhéarla. Dúirt múinteoir amháin, a raibh na naíonáin bheaga aici, go raibh sé deacair uirthi gníomhaíochtaí a phleanáil a d'fhorbródh an tuiscint fóineolaíoch agus fóinéimeacha a moladh i gcuraclam an Bhéarla, ach bhraith sí gur chabhair iad na hábhair tacaíochta teanga a bhí in úsáid aici chun na gníomhaíochtaí sin a chur san áireamh. Leag sise, agus múinteoirí eile sa scoil, an-bhéim ar fhuaimneanna na litreacha a fhoghlaim le cabhair ó spleách-chártaí agus trí fhocail súl a fhoghlaim. Dúirt múinteoir amháin go raibh timpeallacht shaibhir prionta cruthaithe aici i mBéarla, agus múinteoir eile go raibh áit ar leith aici sa seomra don Bhéarla, *... cuirim Béarla sa chúinne Béarla agus Gaeilge i ngach áit eile.*

Dúirt múinteoirí gur múineadh an-chuid Gaeilge labhartha i ranganna na naíonán chun a gcumas labhartha a fhorbairt agus mar chuid de na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta. San áireamh anseo bhí rímeanna, scéalta sí, drámaíocht, agus téamaí cainte agus díospóireachta. Roghnaíodh téamaí mar chuid den phróiseas pleanála agus bhí na téamaí céanna in úsáid ar fud na scoile. D'fhág sé sin go raibh ábhar cainte i bpáirt ag na páistí go léir. Bhí

ardmholadh ag na múinteoirí do shraith speisialta ábhar tacaíochta teanga a dearadh go sonrach do scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán.

Maidir le tabhairt isteach na léitheoireachta foirmiúla i mBéarla agus i nGaeilge, dúirt múinteoir amháin gur tosaíodh ar an dá cheann ag an am céanna sna naíonáin mhóra. Dúirt múinteoir eile, más ea, gur thosaigh an léitheoireacht fhoirmiúil Bhéarla sna naíonáin mhóra ach nach gcuirfí tús léi sa Ghaeilge go dtí rang a haon nó a dó.

Bainteacht tuismitheoirí le léamh na bpáistí

Dúirt an Príomhoide gur bheag tacaíocht a thug suas le 80% de na tuismitheoirí d'oideachas a bpáistí, ach go raibh an tacaíocht sin níos airde ná an meán don gceantar sin. Dúirt sí go raibh cinneadh lántoiliúil déanta ag na tuismitheoirí a bpáistí a chur chuig Gaelscoil agus gur mheas sí gur mholtaí tuismitheoirí eile a ba chúis leis i ngach cás.

Thug an Príomhoide le fios go mbeadh deacrachtaí foghlama ag cuid mhaith de na tuismitheoirí féin agus nárbh eol dóibh conas tacú le forbairt na teanga agus na litearthachta sa bhaile. Níos luaithe sa téarma, chinn an scoil nach dtabharfaí obair bhaile scríofa roimh an Nollaig ach go ndíreofaí ar Ghaeilge agus ar Bhéarla labhartha na bpáistí a fhorbairt. Mar cuid den phróiseas seo iarradh ar thuismitheoirí a dhá nó a thrí cinn de leabhair nach raibh in úsáid níos mó sa bhaile a thabhairt don scoil. As trí cinn de ranganna, mheas sí go bhfuair an scoil tuairim is fiche leabhar. Ba léir di gur bheag leabhar a bhí sa mbaile agus nach raibh nós leitheoireachta ag tuismitheoirí ná páistí. Dúirt sí nach mbeadh greannáin ag na páistí, fiú, ach go gcaithfeadh siad a gcuid ama ag féachaint ar an teilifís agus ag imirt cluichí ríomhaire.

Cheannaigh tuismitheoirí leabhair mar bhronntanais Nollag ar chomhairle na scoile, ach ba mhinic go raibh na leabhair mí-oiriúnach d'aois na bpáistí. Dúirt sí, *d'imigh na tuismitheoirí amach agus cheannaíodar Harry Potter books anuraidh do pháistí rang a dó.*

Léirigh tuismitheoirí an-spéis i ndul chun cinn na bpáistí sa léitheoireacht, agus dúirt roinnt díobh gur

éist siad leis na páistí ag léamh, gur léigh siad scéalta dóibh, agus gur iarr siad ar na páistí ba shine leabhair a léamh dá ndeirfiúracha agus dá ndeartháireacha óga.

Dúirt roinnt tuismitheoirí go raibh siad páirteach i bhfoghlaim na bpáistí sna bunranganna sa léitheoireacht agus sa mhatamaitic, cé go ndúirt duine amháin go raibh mórchuid tuismitheoirí ró-ghnóthach le bheith páirteach. Bhraith tuismitheoirí go raibh siad ag foghlaim Gaeilge óna bpáistí féin, gur phioc siad suas na focail nua a d'fhoghlaim na páistí ar scoil. I measc na rudaí a dúradh bhí, ... *so you're on the same level as them, agus ... you're learning with them.*

4. An Scríbhneoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na scríbhneoireachta

Sna naíonáin bheaga cuireadh an-bhéim ar an bpeannaireacht. D'fhoghaim na páistí conas na litreacha a dhéanamh de réir mar a chuir siad aithne orthu agus bheidís in ann a n-ainmneacha a scríobh faoi dheireadh na naíonán beag. D'aibhsigh na múinteoirí go raibh gníomhaíochtaí labhartha tábhachtach don scríbhneoireacht. Sna bunranganna spreagadh na páistí chun cainte mar gheall ar phictiúir agus iarradh orthu scéalta simplí a scríobh fúthu nó sraith pictiúr a chur in ord agus scéal simplí a chumadh fúthu. Bhraith na múinteoirí go raibh easpa samhlaíochta ar na páistí, go háirithe nuair a bhí siad ag scríobh scéalta i nGaeilge. Arsa múinteoir amháin, *ní bhíonn samhlaíocht ró-iontach acu chun na scéalta a scríobh.*

Scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh

Ba ábhar gearáin ag na múinteoirí é a mhéad botún litrithe, poncaíochta, agus graiméir a rinne na páistí agus iad ag scríobh. Ba ag iarraidh na botúin sin a ghlanadh a bhíodhas i gcuid mhaith den scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh. Ach dúradh nár ceartaíodh gach botún dá leithéid. Nuair a iarradh ar na múinteoirí arbh ag iarraidh botúin a cheartú nó cabhrú leis na páistí iad féin a chur in iúl a bhí siad sa phróiseas athdhréachtaithe, dúirt múinteoir amháin,

ní phiocaimid amach na botúin ar fad a dhéanann siad mar chuirfeadh sé uafás orthu, ach roinnt de na botúin agus an scríbhneoireacht cinnte.

Lucht léite agus seánra

Roghnaíodh topaicí don scríbhneoireacht as acmhainní éagsúla. I ranganna na naíonán, bhí an scríbhneoireacht fite fuaite leis an obair i réimsí eile. Chuir na téamaí sa Churaclam Gaeilge chomh maith le tionscadail agus réimsí eile de Churaclam na Bunscoile foinse luachmhar d'ábhar scríbhneoireachta ar fáil. Luaigh múinteoirí go raibh sé deacair ar na páistí sna hardranganna aistí agus scéalta a scríobh. Dúirt múinteoir amháin, *bíonn fadhb i gcónaí againn le haistí sna hardranganna agus ní bheidís go maith ag scríobh scéalta.*

Luaigh na páistí gur scríobh siad nuacht, scéalta, agus aistí. Nuair a fíafraíodh díobh cé a léigh an rud a bhí scríofa acu, luaigh siad an múinteoir, tuismitheoirí, agus iad féin, agus dúirt gur léigh siad a gcuid oibre amach don rang uaireanta. Dúirt páiste amháin, *dúirt an múinteoir, Seas suas agus léigh é, agus dúirt páiste eile, Léann mo Mhamáí mo aiste obair bhaile.*

TEC agus an scríbhneoireacht

D'úsáid na páistí an tIdirlíon sa bhaile mar fhoinsé eolais do thionscadail. Dúirt siad nár bhain siad úsáid as ríomhairí ar scoil. Ní raibh aon fhianaise sna hagallaimh go raibh TEC á úsáid mar chuid de phróiseas na scríbhneoireachta.

5. Tacaíocht d'Fhorbairt na Teanga agus na Litearthachta

Measúnú

Bhain an scoil úsáid as triail éirime neamhléitheoireachta mar aon le Triail Ghnóthachtála Dhroim Conrach sa Léitheoireacht, agus dhá thriail caighdeánaithe sa Bhéarla agus sa mhatamaitic, a normáíodh do scoileanna na hÉireann. Rinneadh na trialacha sin gach Deireadh Fómhair. Aithníodh na páistí a mbeadh tacaíocht foghlama de dhíth orthu, agus rinneadh faireachán ó bhliain go bliain ar dhul chun cinn na bpáistí ar fad sa Bhéarla agus sa mhatamaitic. Ní raibh aon

trialacha caighdeánaithe in úsáid don Ghaeilge. Breathnóireacht den chuid ba mhó a úsáideadh chun monatóireacht a dhéanamh ar dhul chun cinn na bpáistí sa Ghaeilge. Dar leis an bPríomhoide, *ó thaobh na Gaeilge de, is dócha gur sórt measúnachta ó chluas atá ann ... mura mbíonn siad ag labhairt Gaeilge tuigimid go bhfuil fadhb againn.*

Thuairiscigh an Príomhoide, leis, go raibh comhoibriú maith ann idir na múinteoirí ranga agus na múinteoirí tacaíochta. Ar sise, *tá comhoibriú an-mhaith idir na múinteoirí tacaíochta agus na múinteoirí ranga.*

Cineálacha cur chuige i leith na tacaíochta foghlama

Bhí dhá mhúinteoir tacaíochta ag an scoil a chuir tacaíocht ar fáil don Bhéarla agus don mhatamaitic. Tógadh páistí as a ngnáthranganna don tacaíocht seo. Bhí Múinteoir Teagmhála Baile is Scoile ag an scoil, leis, a chabhraigh sa réimse seo. Ba trí Bhéarla a bhí an tacaíocht foghlama ar fáil. Ní raibh tacaíocht foghlama ar fáil don Ghaeilge. Bhraith an Príomhoide gur laige é sin agus dúirt, *is laige í sa chóras nach bhfaigheann siad cabhair sa Ghaeilge.*

Ní raibh an Príomhoide sásta ach oiread gur i mBéarla a tugadh an tacaíocht sa mhatamaitic nuair ba i nGaeilge a múineadh gach ábhar seachas an Béarla. Dúirt sí, *agus amach anseo is ceist mhór a bheidh ansin do Ghaelscoileanna. Ba chóir go mbeadh tacaíocht foghlama á tabhairt trí Ghaeilge.*

Acmhainní teanga don Ghaeilge

Bhí sraith nuafhoilsithe d'ábhair thacaíochta teanga in úsáid a dearadh go sonrach do scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán. Bhí na múinteoirí sásta leis ar an iomlán agus dúirt go raibh gach ceann de na míreanna a bhí ag teastáil i gclár teanga le fáil ann i gcás na ranganna sin go raibh sé ar fáil dóibh. Bhí na hábhair do rang a haon tar éis teacht amach sa scoilbhliain sin. Dúirt múinteoir amháin, *ceapaimid go bhfuil sé go hiontach go fóill.*

Ach ní raibh na múinteoirí go léir lánsásta leis na hábhair sin. Dúirt cuid acu nach raibh Gaeilge na bpáistí ar chaighdeán sách ard chun lántairbhe a

bhaint astu. Bhraith siad gurbh éigean iad a chur in oiriúint beagán. Bhí amhras orthu chomh maith cibé an raibh siad oiriúnach do scoil faoi mhíbhuntáiste.

Nil sé 'ideal' i suíomh faoi mhíbhuntáiste mar seo, agus áit nach bhfuil Gaeilge ag na tuismitheoirí, nó ag na páistí ag teacht isteach sa scoil, ach fós tá sé beagáinín—ní déarfainn níos deacra, ach níos Gaelaí—ná roinnt de na scéimeanna eile. (Múinteoir)

Bhí roinnt clár teanga eile in úsáid sa scoil ach dúirt na múinteoirí nach raibh clár ar bith oiriúnach ann féin dóibh agus gurbh éigean giotaí a fhótachóipeáil as cláir éagsúla chun freastal ar riachtanais na bpáistí. Dúirt múinteoir amháin, *déantar a lán fótochóipeála don Ghaeilge in ionad coimeád le leabhar amháin.*

Acmhainní teanga don Bhéarla

Bhí moladh ag na múinteoirí do shraith ábhar a dhírigh ar fhuaimneanna na litreacha a mhúineadh. Bhí an tsraith sin á fhoilsiú sa RA. Dúirt múinteoir amháin, *cheap mé go raibh sé éifeachtach agus go gcuirfeadh sé snáitheanna an churaclaim i bhfeidhm.*

Bhí an-díomá ar na múinteoirí maidir len a lán de na hábhair tacaíochta teanga a bhí ar fáil don Bhéarla. Dúirt siad go raibh an chuid is mó de dírithe ar pháistí meánaicmeacha, nach raibh siad oiriúnach do scoileanna faoi mhíbhuntáiste, agus nár caitheadh dóthain ama ar na céimeanna foghlama éagsúla. Dúirt múinteoir amháin, *ní oireann aon sraith leabhar dúinn ó thaobh an Bhéarla de.*

Dúirt siad gurbh nós leo píosáí difriúla á roghnú ó shraitheanna difriúla d'ábhair tacaíochta, arna fhoilsiú in Éirinn agus thar lear, agus go mb'éigean an-chuid fótochóipeála a dhéanamh. Bhí na múinteoirí míshásta leis an ábhar tacaíochta a bhí ar fáil ní amháin do theangacha ach d'ábhair eile ar an gcuraclam chomh maith. Dúirt siad go raibh siad ró-dheacair, in a lán cásanna, do chuid de na páistí.

Scoil D: Gaelscoil

Gaelscoil	Idir 300 agus 350 páiste	15 múinteoirí*
Príomhtheanga na bpáistí	Béarla	
Teanga/teangacha a labhraítear sa bhaile	Béarla	
Taithí réamhscoile	Freastalaíonn mórchuid páistí ar réamhscoil Bhéarla roimh theacht ar Scoil D. Is beag páiste a fhreastalaíonn ar Naíonra.	
Deiseanna iarbhunscoile	Tá iarbhunscoil lán-Ghaeilge i bhfoisceacht roinnt mílte agus iarbhunscoil sa cheantar a bhfuil sruth lán-Ghaeilge inti suas go dtí an Teastas Sóisearach. Dhá rang a sé a bhí sa scoil seo go nuige seo. Mar sin, ní féidir pátrún a ríomh ón uimhir bheag páistí a chuaigh ar aghaidh go dtí iarbhunscoileanna.	
Beartas teanga na scoile	Tumoideachas go hiomlán a bhíonn ar bun sna naíonáin bheaga. Ní mhúintear curaclam an Bhéarla sa rang sin. Déantar roinnt gníomhaíochtaí neamhfhoirmiúla sa Bhéarla, amhail rímeanna, scéalta, agus amhráin. Múintear Béarla mar ábhar i ngach rang ó naíonáin mhóra go rang a sé. Múintear gach ábhar eile trí Ghaeilge. Tosaíonn na páistí ag léamh go foirmiúil as Gaeilge sna naíonáin mhóra roimis an Nollaig agus as Béarla ina dhiaidh.	

* lena n-áirítear beirt Mhúinteoirí Tacatíochta Foghlama

1. Beartas agus Pleanáil

Beartas agus cur i ngníomh

Léiríonn an t-achóir thuas gurb é príomhchuspóir na scoile labhairt na Gaeilge a fhorbairt go dtí an leibhéal is airde is féidir ó na bunranganna aníos. Chuirfeadh sé sin ar chumas na bpáistí na hábhair eile i gCuraclam na Bunscoile (seachas Béarla) a dhéanamh trí Ghaeilge. Mar a dúirt an Príomhoide, *tá sé sin mar pholasaí daingean againn.*

Dearbhaíodh an bhéim ar úsáid na Gaeilge mar mheán teagaisc san agallamh leis na páistí. Mar a dúirt páiste amháin, *déanaimid gach rud as Gaeilge ach amháin Béarla*. Dhearbhaigh na páistí, leis, go raibh ceacht Béarla acu gach lá, cé go ndúirt duine amháin, ... *ní dhéanann mé é gach lá ach a lán am do cúpla lá.*

Dúirt an Príomhoide gur thacaigh foireann na scoile

go hiomlán le beartas an tumoideachais. Rinneadh monatóireacht rialta ar an mbeartas agus ar an bpleanáil teanga agus pléadh iad ag cruinnithe foirne. Lorgaíodh tuairimí na dtuismitheoirí chomh maith agus dúirt an Príomhoide gur tógadh cuntas díobh. Ach, mar a fheicfear níos faide anonn, níor léir é sin ón agallamh leis na tuismitheoirí. Bhí deis ag daltaí sinsearach na scoile le cúpla bliain anuas a bheith páirteach sa díospóireacht faoi bheartas teanga na scoile.

Roinnt blianta ó shin d'iarr an Cigire Ceantair ar an scoil Curaclam an Bhéarla a mhúineadh sna naíonáin bheaga agus rinneadh amhlaidh le rang amháin de naíonáin bheaga ar feadh bliana amháin. Mhínigh an Príomhoide nárbh ionann an dúshraith Gaeilge a fuair na páistí sin agus páistí i mblianta eile. Dúirt sí gurbh éigean dianteagasc Gaeilge a thabhairt don rang sin sna blianta ina dhiaidh sin le hiad a thabhairt suas go dtí an caighdeán céanna.

Bhí seal caite ag an bPríomhoide i nGaelscoileanna eile sul má tháinig sí chun na scoile seo agus bhí sí lánchinnnte gur sroicheadh caighdeán níos airde Gaeilge leis an tumoideachas ná mar a shroichfí dá mbeadh an dá theanga in úsáid ó thús na naíonán beag. Dúirt sí go raibh sé deacair ar pháistí a bhí ag foghlaim an dá theanga in éineacht tiontú *ó am Gaeilge go English time* agus ar ais arís.

Gnéithe a raibh tionchar acu ar bheartas teanga na scoile

Ba iad na tosca ba mhó ar tógadh cuntas díobh sa bheartas teanga, dar leis an bPríomhoide, ná cúlra teanga na bpáistí agus an caighdeán maith Béarla a bhí ag na páistí ar theacht chun na scoile dóibh ó ba cheantar meánaicmeach é. Ba bheag páiste sa scoil a raibh deacracht teanga aici/aige. D'fhéach an scoil le caighdeán na Gaeilge a thabhairt suas chomh hard le caighdeán an Bhéarla trí thumoideachas a chur i bhfeidhm sna naíonáin bheaga. Mar a dúirt sí, *bíonn muidne ag iarraidh Gaeilge atá chomh maith leis a thabhairt dóibh*.

Na tuismitheoirí agus beartas teanga na scoile

Mhínigh an Príomhoide gur cuireadh beartas teanga na scoile i láthair na dtuismitheoirí sa Bhealtaine roimh theacht ar scoil do na páistí. Míníodh buntáistí an tumoideachais dóibh ag an gcruinniú seo, mar shampla go raibh sé níos fusa ar pháistí an dara teanga a shealbhú ar an gcaoi seo, agus go raibh sé léirithe ag roinnt taighde idirnáisiúnta go mba chabhair é taithí a bheith ag páistí ar thumoideachas nuair a bhí an tríú teanga á sealbhú acu.

Ní raibh na tuismitheoirí chomh soiléir céanna faoin gcaoi ar cuireadh ar an eolas iad faoi bheartas teanga na scoile (an tumoideachas agus rudaí nach é). Bhraith siad go bhfuair siad an t-eolas ar bhealaí níos fánóidí. Bhí siad lán ar an eolas faoin tumoideachas sna naíonáin bheaga ach ní raibh siad chomh soiléir céanna faoin mbeartas agus faoin bpleanáil do thús na léitheoireachta sa Bhéarla agus sa Ghaeilge.

Nuair a cuireadh ceisteanna orthu faoi bheartas na scoile maidir le tús na léitheoireachta bhí a fhios ag na tuismitheoirí gur thosaigh an léitheoireacht Bhéarla roimh an Nollaig agus an léitheoireacht

Ghaeilge tar éis na Nollag sna naíonáin mhóra. Dúirt siad go bhfuair siad é sin amach ón múinteoir agus ón méid a dúirt a bpáistí faoina raibh ar siúl acu ar scoil, seachas mar eolas foirmiúil ón scoil. Luaigh siad chomh maith nárbh é an beartas céanna a bhí i bhfeidhm cúig bliana ó shin nuair a thosaíodh na páistí ag léamh leabhar Gaeilge sna naíonáin bheaga. Mar a dúirt tuismitheoir amháin, *... and to be honest, arising out of this, I was wondering how the changeover in that policy came about*.

Luaigh tuismitheoirí roinnt cúiseanna a bhí acu lena bpáistí a chur chuig Gaelscoil. Orthu seo bhí éiteas dearfach na scoile, ranganna níos lú ná sna scoileanna Béarla, gurbh fhearr leo scoil mheasctha, agus go mbeadh níos mó deiseanna ag na páistí d'obair chruthaitheach. Cúis eile ná gur shíl siad go raibh an Ghaeilge tábhachtach. Luaigh siad lárnacht na Gaeilge dár bhféiniúlacht mar Éireannaigh, a thábhachtaí is a bhí sé an teanga a choimeád beo, agus an tionchar a d'fhéadfadh a bheith ag foghlaim an dara teanga go hardchaighdeán ar fhoghlaim teangacha eile ina dhaidh sin. Dúirt tuismitheoir amháin, *I think we're very proud of being Irish*, agus dúirt duine eile, *why not have our own language when we live in Ireland?*

2. An Teanga Labhartha

Inniúlacht sa Ghaeilge

Dúirt an Príomhoide gur shroich na páistí ardchaighdeán labhartha sa Ghaeilge go tapa i ngeall ar an tumoideachas sna naíonáin bheaga, agus go raibh siad líofa faoin am ar fhág siad an scoil. Dúirt sí, *bheadh siad nach mór chomh líofa i nGaeilge is a bheadh siad i mBéarla*.

D'aithin na múinteoirí go raibh foclóir níos leithne ag na páistí sa Bhéarla, ach ó ba í an Ghaeilge teanga na scoile, d'fhoghlaim siad go tapa conas focail agus frásaí a bhí foghlamtha acu i mBéarla a thiontú go Gaeilge. Dúirt siad go raibh na páistí chomh compordach céanna ag labhairt Béarla agus ag labhairt Gaeilge faoin am gur shroich siad na hardranganna. Ach bhí na múinteoirí buartha faoin gcinéal Gaeilge a bhí á labhairt ag na páistí, go

háirithe ina measc féin. Mar a dúirt múinteoir amháin, *is Gaeilge áirithe atá ann. Saghas 'gibberish', leath den Bhéarla inti uaireanta ... Gaeilge líofa lofa.*

D'aithin na múinteoirí go raibh sé thar a bheith deacair na gnáthearráidí a rinne na páistí agus iad ag caint a ghlanadh agus go raibh na hearráidí sin coitianta i ngach aon rang. Samplaí a tugadh ná: *Tá sé mo in ionad Is liomsa é agus dul a úsáid in ionad téigh.* Bhraith siad mar sin féin gur chosúil an cineál Gaeilge a bhí in úsáid ag na páistí agus an gnáth-Bhéarla a bhí ag an aoisghrúpa sin, agus go bhféadfaidís slacht a chur ar a gcuid Gaeilge gan dua dá mba ghá sin. Bhraith na múinteoirí go raibh an fhadhb seo coitianta i nGaelscoileanna.

Bhí na tuismitheoirí an-sásta leis an méid Gaeilge a bhí á foghlaim ag na páistí agus dúirt gur úsáid siad í go fonnmhar sa mbaile. Dúirt tuismitheoir amháin go mbíonn a páistí ... *using pidgin Irish at home all the time.*

Níor mheas tuismitheoir ar bith go raibh sí/sé féin cumasach sa Ghaeilge, cé go ndúirt cuid díobh go raibh siad ag iarraidh í a fhoghlaim. Mheas cuid acu go raibh feabhas tagtha ar a gcuid Gaeilge féin toisc go raibh a bpáistí ag freastal ar Ghaelscoil. Dúirt siad go bhféadfaidís féin nó a gcéilí cabhrú leis na páistí leis an obair bhaile sna bunranganna, ach faoin am gur shroich siad na hardranganna chiallaigh a n-easpa Gaeilge nach bhféadfaidís cabhrú leis na páistí mar ba mhian leo.

Inniúlacht sa Bhéarla

Chreid na múinteoirí nach raibh caighdeán an Bhéarla pioc níos measa sa scoil ná mar a bheadh sé i mbunscoil príomhshrutha. D'aibhsigh siad gur ó theaghlaigh mheánaicmeacha a tháinig na bpáistí, go raibh ardchaighdeán léitheoireachta acu (de réir na trialacha caighdeánaithe), agus go n-aithneodh na tuismitheoirí é dá mbeadh an caighdeán níos ísle ná mar a bhí súil leis, ó bhí an-spéis acu i gcúrsaí oideachais. D'aithin na múinteoirí, más ea, gur bheag Béarla teagmhasach a d'úsáid na páistí ar scoil i gcomórtas leis na páistí sna scoileanna príomhshrutha agus go bhféadfadh sé nach ndéanfaidís an dul chun cinn céanna sa Bhéarla, ach

ní raibh aon bhealach ann le déanamh amach cibé an raibh siad níos fearr nó níos measa ag an mBéarla labhartha ná scoileanna príomhshrutha.

Chruthaigh beartas teanga na scoile fadhb amháin ó thaobh an churaclaim de. Bhraith na múinteoirí gur chuir sé srian leis na *incidental opportunities for language teaching in English*. Cuirtear béim air seo sa churaclam Béarla, agus aithníodh nach mbeadh deiseanna mar sin ag páistí na nGaelscoileanna. Is mar ábhar amháin a múineadh an Béarla agus nuair a bhí deis ann múineadh teagmhasach a dhéanamh, is trí Ghaeilge a dheintí é. Mar a dúirt múinteoir amháin, *má eitlonn féileacán isteach sa rang, labhróidh tú faoin bhféileacán. Ní bheidh ceacht agat 'about the butterfly'.*

Bhraith na múinteoirí nach raibh curaclam an Bhéarla oiriúnach do Ghaelscoileanna. Thug Curaclam na Bunscoile áit lárnach do shealbhú na teanga agus don ghaol idir teanga agus foghlaim i ngach cuid den gcuraclam. Dúirt siad go ndeachaigh sé sin chun leasa na Gaeilge i nGaelscoil ach ní chun leasa an Bhéarla.

3. Tús na Léitheoireachta agus an Léitheoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na léitheoireachta

Mar a dúradh thuas, níor múineadh curaclam an Bhéarla sna naíonáin bheaga cé gur fhoghlaim na páistí roinnt rímeanna, scéalta agus amhrán. Tumoideachas go hiomlán a bhí i bhfeidhm sa rang seo agus ba é a thoradh ná go ndeachaigh na páistí ó mheascán de Bhéarla agus Ghaeilge a labhairt go pointe in arb í an Ghaeilge teanga chumarsáide an tseomra ranga. Sna naíonáin bheaga ba i nGaeilge a rinneadh na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta go léir.

Níor rinneadh aon luathghníomhaíochtaí léitheoireachta don gcuraclam Béarla go dtí an chéad téarma sna naíonáin mhóra. Thosaigh na páistí ag léamh go foirmiúil i Béarla roimh Nollaig agus i nGaeilge tar éis na Nollag sna naíonáin mhóra. D'aibhsigh an Príomhoide go mbeadh éifeacht an chur chuige seo á meas sna trí nó ceithre bliana romhainn.

Bhraith roinnt tuismitheoirí go raibh a bpáistí mall ag tosú ag léamh as Béarla. Dúirt tuismitheoir amháin, *I couldn't believe that she couldn't read her English books. But now she's flying at it, but it did take a while.*

D'aontaigh na múinteoirí go léir a bhí páirteach sna hagallaimh nach raibh fadhb léitheoireachta ar bith ag na páistí leis an nGaeilge, murab amhlaidh leis an mBéarla. Mar a dúirt múinteoir amháin, *tá an léitheoireacht sa Ghaeilge go sár-mhaith, níl aon fhadhb acu. Is sa Bhéarla a bhíonn na fadhbanna.*

Dúirt na múinteoirí go raibh sé níos fusa ar na páistí sna bunranganna focail Ghaeilge a aithint ná focail Bhéarla. Bhraith cuid acu go bhféadfaí an éifeacht a rinne na páistí leis an léitheoireacht Ghaeilge ag an tráth seo a chur síos don mhodh féach agus abair a úsáideadh sa Ghaeilge. Sa Bhéarla bheadh na páistí ag iarraidh fuaimeanna éagsúla a aithint laistigh de na focail. Ach dúirt siad nach raibh ansin ach tuairim. Bhí na múinteoirí go léir ar aon aigne go mbeadh greim mhaith ag na páistí ar an léitheoireacht Bhéarla agus iad ag dul suas tríd an scoil, agus faoin am go sroichfeadh siad na hardranganna bheadh na húrscéalta Béarla a léifidís i bhfad níos casta ná na leabhair Ghaeilge.

Dúirt na múinteoirí gur mhisnigh siad na páistí chun úsáid a bhaint as leabharlanna na scoile agus an ranga, agus dúirt cúigear de na páistí a labhair gur úsáid siad an leabharlann áitiúil.

Luaigh na múinteoirí go raibh páistí ó na meánranganna agus na hardranganna ag déanamh léitheoireacht i bpáirt le páistí na mbunranganna mar chuid de chur chuige na scoile i leith na léitheoireachta.

Bainteach tuismitheoirí le léamh na bpáistí

Bhí na tuismitheoirí díreach tar éis tabhairt faoin léitheoireacht i bpáirt i ranganna na naíonán. Tháinig grúpaí tuismitheoirí chun na scoile chuile mhaidin agus chaith leathuair an chloig ar an léitheoireacht i bpáirt. Roimhe sin, ní bhíodh aon bhaint acu leis an léitheoireacht ar scoil seachas ar Lá Domhanda na Leabhar nuair a thugtaí cuireadh do thuismitheoirí ar leith a bheith páirteach i

ngníomhaíochtaí léitheoireachta sa scoil. Ach bhí amhras ar na tuismitheoirí cibé ar ghá dóibh a bheith bainteach leis an seomra ranga, agus shíl siad go mb'fhéidir go mbeadh impleachtaí dlíthiúla ag gabháil leis. Bhraith siad, mar sin féin, go raibh deiseanna iomadúla acu chun dul chun cainte go neamhfhoirmiúil leis na múinteoirí agus mheas siad go raibh an teagmháil sin an-tábhachtach dóibh mar thuismitheoirí.

Bhraith tuismitheoirí nár mhiste leo níos mó eolais a fháil mar gheall ar na cineálacha cur chuige agus na modheolaíochtaí a bhí in úsáid sa scoil. Luadh é seo go háirithe i dtaca le tús na léitheoireachta agus an léitheoireacht féin, mar a raibh na tuismitheoirí doiléir faoin gcur chuige i leith fuaimeanna a chumasc. Dúirt tuismitheoir amháin, *yes, even give us a lecture on phonics. Dúirt tuismitheoir eile, that would be a big help ... emphasise blending and emphasise phonic stuff.*

4. An Scríbhneoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na scríbhneoireachta

Sna naíonáin bheaga bhí taithí chéadfach ag na páistí ar litreacha a dhéanamh le marla agus le gaineamh, agus i dtreo dheireadh na bliana, chóipeáil siad abairtí simplí a bhí scríofa ag an múinteoir ina gcóipleabhair. Sna naíonáin mhóra chóipeáil siad abairtí a bhain le nuacht an lae nó le téama éigin a bhí in úsáid sa bhfoghlaim. Tharraing siad pictiúir ina dhiaidh sin a bheadh bunaithe ar abairtí mar iad agus chuir siad foscríbhinní nó abairtí dá gcuid féin leo. I rang a dó chum siad a gcuid scéalta féin i nGaeilge agus i mBéarla, bunaithe ar scéalta a bhí á léamh acu.

Scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh

Nuair a cuireadh ceisteanna orthu mar gheall ar an bpróiseas, scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh dúirt beirt mhúinteoirí a raibh rang a dó acu go raibh siad chun tabhairt faoi tar éis na Nollag sa scoilbhliain reatha. Dúirt múinteoir amháin, a raibh na naíonáin mhóra aici roimhe, go n-iarradh sí ar na páistí i dtreo dheireadh na bliana sin topaic a roghnú, pictiúir a tharraingt a léireodh

é, agus abairt nó dhó a scríobh mar gheall ar gach pictiúr. Bailíodh na hiarrachtaí seo i bhfoirm leabhar beag. Bhí an múinteoir ag baint úsáide as an scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh sa mhéid is gur labhair sí leis na páistí i ngrúpaí faoina raibh scríofa acu, cheistigh sí iad mar gheall ar na pictiúir a bhí tarraingthe acu, agus d'iarr sí orthu scríobh mar gheall orthu. Chabhraigh sí leo leis an an litriú agus an gramadach. Rinne sí é sin sa Bhéarla agus sa Ghaeilge.

Lucht léite agus seánra

Léirigh na páistí gur chleachtaigh siad an scríbhneoireacht i roinnt seánraí, lena n-áirítear aistí, scéalta, dialanna, eolas do thionscadail, agus scríbhneoireacht a bhain le hábhair éagsúla scoile. Bheifí ag súil go mbeadh mórchuid den scríbhneoireacht seo á déanamh i nGaeilge ó bhí gach ábhar sa scoil á mhúineadh trí Ghaeilge, ach amháin an Béarla. Ach nuair a fiafraíodh díobh, *an scríobhann tú níos mó as Gaeilge nó as Béarla?* fuarthas na freagraí seo a leanas ó pháistí éagsúla:

- *Mar an gcéanna!*
- *Níos mó as Gaeilge!*
- *Níos mó as Béarla!*
- *Níos mó as Gaeilge!*
- *Mar an gcéanna!*

Nuair a fiafraíodh de na páistí cé a léigh an rud a scríobh siad, luaigh siad an múinteoir, páistí eile sa rang, agus a dtuismitheoirí. Bhí roinnt fianaise ann gur misníodh iad ar uairibh leis an rud a bhí scríofa acu a léamh os ard don rang. Ach níor léir ón méid a dúirt na páistí gur bhain siad aon tairbhe eile as a gcuid obair scríofa a roinnt leis an múinteoir nó le páistí eile seachas botúin a aithint, sa ghramadach, sa litriú agus sa phoncaíocht. Arsa páiste amháin, *má bhí go leor botúin ann, b'fhéidir scríobhann tú amach arís é*. Arsa páiste eile, *uaireannta athraíonn muid é thart, muid féin, agus ceartaíonn muid é. Agus glaonn an múinteoir b'fhéidir é amach agus ceartaíonn muid é*.

TEC agus an scríbhneoireacht

Thuairiscigh páistí gur bhain siad an-úsáid as an ríomhaire sa bhaile. Ba chosúil, más ea, nár ghabh úsáid TEC in obair scoile níos faide ná eolas a chuartú do thionscadail ar an Idirlíon nó scríbhneoireacht a chur i láthair. Ní raibh aon fhianaise ann gur úsáideadh an ríomhaire chun an scríbhneoireacht, an eagarthóireacht nó an t-athdhréachtadh a éascú i nGaeilge nó i mBéarla. Mar a dúirt páiste sinsearach amháin, *de ghnáth, i gceachtanna scoile, ní bhainfidimid úsáid as an ríomhaire*.

5. Tacaíocht d'Fhorbairt na Teanga agus na Litearthachta

Measúnú

Bhí beirt Mhúinteoirí Tacaíochta Foghlama ag obair sa scoil agus d'fhreastail siad ar thuairim is caoga dalta, sa mhatamaitic den chuid is mó. Baineadh úsáid as trialacha Dhroim Conrach sa Bhéarla agus sa mhatamaitic. Dúirt an Príomhoide gurbh fhearr leis an scoil na trialacha sin ná trialacha caighdeánaithe eile, a normáíodh do scoileanna na hÉireann, toisc gur bhraith siad go raibh siad níos fearr chun diagnóise. Nuair a fuarthas go raibh deacracht foghlama ag páiste rinne na Múinteoirí Tacaíochta Foghlama breis trialacha féachaint cén cineál deacrachta a bhí i gceist. Dúirt an Príomhoide go raibh sé deacair trialacha diagnóiseacha oiriúnacha a fháil sa mhatamaitic do na hardranganna. Bhí próifílí matamaitice ag na Múinteoirí Tacaíochta Foghlama a d'úsáid siad le ranganna nach raibh oiriúnach do Thrialacha Dhroim Conrach.

Dúirt an Príomhoide go raibh trialacha Dhroim Conrach don Ghaeilge imithe as dáta ach gur úsáideadh Próifílí Dhroim Conrach sa Ghaeilge, a foilsíodh le deireanas. Bhain siad úsáid astu seo chun leibhéil ghnóthachtála a bhunú sa Ghaeilge ag deireadh rang a trí. Bhí an scoil páirteach i bpiólótú na dtrialacha seo.

Cineálacha cur chuige i leith na tacaíochta foghlama

D'aithin an Príomhoide agus na múinteoirí gur chás

speisialta iad páistí a mbeadh deacrachtaí foghlama nó deactrachtaí teanga acu i nGaelscoil, ach bhraith siad go raibh a ndóthain tacaíochta foghlama á cur ar fáil dóibh. Dúirt an Príomhoide ó osclaíodh an scoil deich mbliana ó shin nach raibh ach dornán páistí ann ar cinneadh go mbeadh an Ghaelscoil sin mí-oiriúnach dóibh.

Thuiriscigh an Príomhoide go bhfuair na páistí an tacaíocht foghlama trí Bhéarla, toisc go mbeadh an Béarla tábhachtach dóibh ina saoil amach anseo. Sa mhatamatic, tugadh an tacaíocht foghlama i nGaeilge. Thug na múinteoirí le fios gur múineadh an téarmaíocht Bhéarla le hais na téarmaíochta Gaeilge sa mhatamaitic do na páistí go léir sna hardranganna toisc go ndeachaigh a bhformhór ar aghaidh go dtí iarbhunscoileanna Béarla agus toisc go raibh na trialacha caighdeánaithe matamaitice i mBéarla.

Tógadh na páistí as a rang féin don tacaíocht foghlama ó rang a haon ar aghaidh ach sna hardranganna d'oibrigh na Múinteoirí Tacaíochta Foghlama le grúpaí páistí ina rang féin. Bhí beartas idirghabhála luath le tosú i ranganna na naíonán tar éis na Nollag sa scoilbhliain reatha. Bhí súil ag an bPríomhoide go bhféadfaí an tacaíocht foghlama a chur ar fáil feasta trí obair an tseomra ranga a chumasc le hobair a dhéanfaí lasmuigh de, ach go mbraithfeadh sé ar an múinteoir ranga an éireodh leis an múinteoir tacaíochta foghlama éifeacht a dhéanamh sa seomra ranga. Mar a mhínigh an Príomhoide, *d'fhéadfadh múinteoir amháin i naíonáin shinsearach a bheith sásta fiú dá mbeadh foireann rugbaí sa chúinne agus d'fhéadfadh duine eile a bheith cúthail faoina leithéid.*

Acmhainní teanga don Ghaeilge

Bhí an Príomhoide agus na múinteoirí buartha faoina laghad ábhar léitheoireachta oiriúnach a bhí ar fáil i nGaeilge, cé go raibh ardmholadh ag na múinteoirí a bhí á húsáid do scéim a dearadh go speisialta do scoileanna ina abhfuil an Ghaeilge mar mheán. Níl sé ar fáil do ranganna os cionn rang a haon go fóill, ach bhí na múinteoirí go léir ag súil le tacaíocht iontach uaidh nuair a bheadh sé ar fáil. Diomaoite de na hábhair léitheoireacha seo bhraith

na múinteoirí go raibh easpa mór scéalta oiriúnacha Gaeilge ar fáil do na páistí.

Acmhainní teanga don Bhéarla

I gcoitinne, bhí muinín ag formhór na múinteoirí i sraith amháin d'ábhair fóineolaíoch Béarla, cé go raibh locht ag roinnt múinteoirí (agus an Múinteoir Tacaíochta Foghlama ina measc), ar an straitéis faoina mhúintear ainmneacha na gcarachtar do na páistí in ionad fuaimeanna na litreacha. Dúirt siad gur nós leis na páistí cloí leis an gcleas cuimhne (ainm an charactair) mar ainm don litir féin. Bhí na tuismitheoirí ar aon fhocal leo. Dúirt tuismitheoir amháin, *it has its place but the business of confusing the character faces with the sound of the letter is gone mad*. Arsa duine eile, ... *[there is] too much emphasis on these characters, to the extent that the child doesn't actually say the sound*. Dúirt na múinteoirí go raibh scoileanna áirithe ag athrú go dtí sraith ábhar eile a bhí bunaithe ar fhóinéimí ach go raibh an scoil seo sásta a bheag nó a mhór leis na hábhair a bhí in úsáid.

Bhíodh sraith ábhar léitheoireachta Béarla arna fhoilsiú ag foilsitheoir Éireannach in úsáid ag an scoil ach athraíodh go dtí sraith eile toisc go raibh an struchtúr agus an grádú níos fearr ann, agus ó bhí na páistí ag léamh níos mó scéalta.

Gné eile de chur chuige na scoile i leith na léitheoireachta ná go raibh sraitheanna difriúla d'ábhair léitheoireachta ar fáil do ranganna éagsúla i leabharlann na scoile. D'fhótachóipeáil múinteoirí sleachta astu seo le húsáid sa seomra ranga.

Ní raibh cuid de na tuismitheoirí sásta le cuid de na hábhair tacaíochta a bhí in úsáid i ranganna na naíonán, go háirithe sna naíonáin bheaga. Bhí gearáin ag cuid acu i dtaobh an méid 'dathú isteach' a bhí ar siúl. Dúirt tuismitheoir amháin, *I find the amount of colouring they do, although I know it aims at developing skills such as writing, but neither of my children liked colouring. It's excessive.*

Scoil E: Scoil Ghaeltachta: faoi mhíbhuntáiste

Scoil Ghaeltachta: faoi mhíbhuntáiste Idir 150 agus 200 páiste 13 múinteoirí*	
Príomhtheanga na bpáistí	Gaeilge/Béarla
Teanga/teangacha a labhraítear sa bhaile	Gaeilge amháin a bhíonn ag trian de na páistí ar theacht ar scoil dóibh, Béarla amháin a bhíonn ag trian eile, agus bíonn taithí ar an dá theanga ag an trian eile.
Taithí réamhscoile	Freastalaíonn formhór na bpáistí ar Naíonra. Freastalaíonn líon beag páistí ar réamhscoil Bhéarla agus bíonn páistí eile nach dtéann ar réamhscoil ar bith.
Deiseanna iarbhunscoile	Bíonn fáil ag na páistí ar oideachas iarbhunscoile trí mheán na Gaeilge sa Ghaeltacht.
Beartas teanga na scoile	Tumoideachas go hiomlán a bhíonn ar siúl sa scoil. Is trí Ghaeilge a mhúinteas na hábhair ar fad. Tosaíonn na páistí ag léamh go foirmiúil i nGaeilge sna naíonáin mhóra. Is i rang a haon a thosaíonn siad ag léamh go foirmiúil i mBéarla.

* lena n-áirítear Múinteoir Tacaíochta Foghlama

1. Beartas agus Pleanáil

Beartas agus cur i ngníomh

Ba é beartas na scoile tumoideachas iomlán a chur ar fáil do na páistí. Cuireadh an-bhéim sna naíonáin bheaga ar labhairt agus éisteacht na bpáistí a fhorbairt sa Ghaeilge. Ba bheag Béarla labhartha a dhéantaí leis na naíonáin bheaga, seachas roinnt rímeanna agus téamaí a bheadh bunaithe ar rudaí a bhí timpeall orthu. Cuireadh iad seo in oiriúint ó chlár Gaeilge a úsáideadh chun Gaeilge a mhúineadh i scoileanna Béarla.

Ba é beartas na scoile go dtosódh na páistí ag léamh go foirmiúil i nGaeilge sna naíonáin mhóra agus i mBéarla i rang a haon. Athraíodh an beartas léitheoireachta i leith na Gaeilge agus an Bhéarla nuair a tugadh Curaclam na Bunscoile isteach. Roimhe sin, thosaigh na páistí ag léamh go foirmiúil i nGaeilge agus i mBéarla sna naíonáin bheaga. Thuairiscigh an Príomhoide, más ea, go mbíodh mórchuid deacrachtaí léitheoireacha ag na páistí. Chuir na múinteoirí na deacrachtaí sin síos do chur

chuige na scoile ag an am sin i leith thús agus fhorbairt na teanga agus na litearthachta. Dúirt múinteoir amháin, *bhí siad [Béarla agus Gaeilge] á meascadh ó thaobh na foghraíochta de agus [bhí] fadhbanna léitheoireachta acu. Tá sé ag oibriú i bhfad níos fearr ... Beidh an Béarla níos laige acu ach beidh léitheoireacht na Gaeilge iontach.*

Ba iad na rudaí a chuir na múinteoirí san áireamh agus iad ag pleanáil do ranganna indibhidiúla ná beartas na scoile i leith na teanga, gnóthachtáil na bpáistí sna trialacha caighdeánaithe, riachtanais fhoghlama agus spéiseanna na bpáistí, agus taithí na múinteoirí agus an méid a bhí tugtha faoi deara acu sa rang. Thuairiscigh múinteoir amháin ardranga gur chuir sé a phlean scoilbhliana don léitheoireacht Ghaeilge agus Bhéarla in láthair na dtuismitheoirí. Bhí an phleanáil Ghaeilge ó na naíonáin bheaga go rang a haon bunaithe ar shraith ábhar tacaíochta teanga a dearadh go sonrach do scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán.

Gnéithe a raibh tionchar acu ar bheartas teanga na scoile

Tosca ríthábhachtacha a cuireadh san áireamh nuair a bhí an plean scoile á cheapadh ná an scoil a bheith suite sa Ghaeltacht agus an éagsúlacht taithí teanga a bhí ag na páistí ag teacht ar scoil. Bhí idir pháistí a labhair Gaeilge amháin, pháistí a labhair Béarla amháin, agus pháistí dátheangacha ag freastal ar an scoil. Rinne an scoil gach dícheall freastal ar riachtanais fhoghlaime na ngrúpaí seo ar fad agus ag an am céanna an curaclam a mhúineadh trí Ghaeilge i scoil Ghaeltachta.

An dúshlán is mó ná na extremes difriúla seo ó thaobh na teanga atá acu agus ó thaobh meoin i leith na teanga de ... Is droch-Bhéarla a bhíonn acu agus ní bhíonn Béarla ná Gaeilge acu ag deireadh thiar thall, níl tada acu. Cruthaíonn sé seo dúshlán ó thaobh an dá theanga.
(Príomhoide)

Na tuismitheoirí agus beartas teanga na scoile

Cé nár chuimhin leis na tuismitheoirí go léir eolas a fháil i dtaobh bheartas na scoile an Ghaeilge a úsáid mar theanga chumarsáide agus teagaisc, ghlac siad leis an mbeartas agus bhí súil acu leis ó tharla an scoil a bheith suite sa Ghaeltacht. Ní raibh na tuismitheoirí páirteach nuair a bhí beartas teanga agus litearthachta na scoile á chur i dtoll a chéile.

Labhair an Príomhoide agus duine de na múinteoirí faoin ngá litreacha a chur abhaile a mheabharródh do thuismitheoirí a thábhachtaí a bhí sé Gaeilge a labhairt sa bhaile mar thaca le foghlaim na bpáistí ar scoil. Tapáíodh deiseanna ag cruinnithe tuismitheoirí agus ag cruinnithe eile chun an teachtaireacht seo a chur abhaile.

Dúirt gach duine de na tuismitheoirí a bhí i láthair ag an agallamh gur fhreastail a bpáistí ar Naíonra. Bhí dhá chlár ag an Naíonra áitiúil, ceann do pháistí arb í an Ghaeilge an teanga baile, agus ceann eile do pháistí a bhí ag foghlaim na Gaeilge den chéad uair. Ach luaigh tuismitheoir amháin nárbh fhéidir i gcónaí an páiste a chur chuig an gclár ab fhearr a d'oirfeadh dó/di. I ngeall air sin, is amhlaidh gur chuala roinnt páistí a gcéad fhocail Bhéarla sa Naíonra.

Ba í an scoil seo an scoil áitiúil agus ba í an scoil ba ghaire d'fhormhór na dtuismitheoirí i. Dúirt tuismitheoir amháin gur roghnaigh sí an scoil toisc go raibh ardcháil uirthi. Dúirt sí, *bhí fíor-cháil air agus sin an fáth gur roghnaíomar an scoil seo.*

Ag cruinniú a eagraíodh leis na tuismitheoirí nua, mí na Bealtaine, leag an Príomhoide béim ar a thábhachtaí is a bhí sé go mbeadh Gaeilge ag na páistí agus iad ag teacht ar scoil ó bheadh gach ábhar á mhúineadh trí Ghaeilge. Ag an bpointe sin áfach, dúirt an Príomhoide gur minic a bhíonn an teachtaireacht ró-dhéanach toisc go mbeadh teanga an bhaile socraithe faoin tráth sin, *an rud a bhriseann mo chroí ná go bhfuil b'fhéidir beirt de na tuismitheoirí go mbeadh an Ghaeilge acu, ach fós is Béarla atá ag an ngasúr.* Cuireadh ranganna Gaeilge ar fáil sa scoil do thuismitheoirí.

Dúirt tuismitheoirí go raibh fadhbanna ar leith acu féin agus ag na páistí leis an mhataimic. Bhain na fadhbanna go príomha leis an bhfoclóir a bhí in úsáid sna ceisteanna. Dúirt tuismitheoir amháin, *bíonn focail ann nach n-úsáidfidh na gasúir sa gcaint, is teanga matamaitice atá á múineadh dóibh, ní díreach an mhataimic ach an teanga freisin.* Dúirt tuismitheoir eile, *... go bhfuil an caighdeán matamaitice níos ísle sna scoileanna Gaeltachta [mar gheall ar dheacrachtaí foclóra agus aistriúcháin].* Ba é tuairim na dtuismitheoirí nár chuir beartas teanga na scoile aon bhac ar a n-iarrachtaí a bheith bainteach le foghlaim a bpáistí.

2. An Teanga Labhartha

Inniúlacht sa Ghaeilge

Iarradh ar mhúinteoirí cibé ar shroich na bunranganna agus na meánranganna an caighdeán céanna sa Ghaeilge labhartha agus sa Bhéarla labhartha. Dúirt múinteoir amháin go raibh sé deacair ar pháistí a tógadh le Béarla líofacht a bhaint amach sa Ghaeilge, go háirithe mura raibh tuismitheoirí/caomhnóirí ag tacú leis an teanga. Bhí súil ar a laghad go mbeadh na páistí go léir in ann Gaeilge a thuiscint faoin am ar shroich siad rang a haon.

Maidir lena ndul chun cinn sa Ghaeilge labhartha, bhí roinnt tuismitheoirí den tuairim nár tháinig aon

fheabhas ar labhairt a bpáistí nuair a chuaigh siad ar scoil. Mhínigh tuismitheoir amháin, a labhair Gaeilge sa bhaile, go raibh gá le rud éigin breise chun an teanga a choimeád beo, cé gur aithin sí go ndearna an scoil a dícheall an Ghaeilge a chur chun cinn sna ceachtanna agus sa drámaíocht. Ar sise, ... *ó thosaigh siad ar scoil [níor] tháinig mórán dul chun cinn ar chor ar bith ar a gcuid Gaeilge ... go bhfuil rudaí iontacha ag tarlú sa scoil trí Ghaeilge, ó thaobh na drámaíochta agus ranganna iontacha agus teastaíonn sé sin ar fad ach teastaíonn rud breise chun an Ghaeilge a choinneáil.*

Úsáideadh Nuacht an lae mar bhealach chun scileanna éisteachta agus labhartha na bpáistí a fhorbairt. Sna bunranganna labhair na cainteoirí dúchais Gaeilge agus labhair na páistí eile an dá theanga nuair ba ghá. Thug tuismitheoirí agus múinteoirí le fios gur shealbhaigh na cainteoirí dúchais Gaeilge an Béarla gan dua, seachas na páistí sin a raibh deacrachtaí sonracha acu le sealbhú teanga. Labhair tuismitheoir amháin faoin taithí a bhí aici le páiste a d'fhreastail ar an scoil agus a raibh deacracht teanga ar leith aige.

... ceann de na rudaí a dúirt an síceolaí linn ná nach ndéanfadh sé staidéar ar an bhFraincise go brách. Agus chuir sé seo as dó go mór ag an am mar ní raibh sé ach i rang a haon ... agus dúirt mé, nár fhoghlaim sé Béarla, agus d'fhoghlaim sé Gaeilge, shílfeá go mbeadh sé in ann? Agus dúirt sí, no, ní bheidh sé ag foghlaim Fraincise go brách, sin é. Agus sin ceann de na hábhair is fearr atá aige anois ... sa mheánscoil! (Tuismitheoir)

Dúirt múinteoir amháin gur dheacair do mhúinteoir an fhreagracht iomlán a ghlacadh as an nGaeilge a thabhairt do na páistí, go háirithe nuair nach raibh na páistí ag fáil aon tacaíocht leis an nGaeilge sa bhaile, cé go bhféadfadh go mbeadh Gaeilge ag duine amháin de na tuismitheoirí nó ag an mbeirt. D'aibhsigh an Príomhoide agus na múinteoirí a bhí i láthair ag an agallamh an tábhacht a ghabh le drámaíocht, ról-aithris, sceitsí, díospóireachtaí agus agallaimh bheirte a dhéanamh sna ranganna go léir chun cumas labhartha na bpáistí a fhorbairt sa dá theanga.

An Cúntóir Teanga

Bhí cúntóir teanga ag an scoil ar feadh ocht n-uaire sa tseachtain. Tugadh dianchúrsaí Gaeilge do pháistí sna naíonáin bheaga agus mhóra. D'oibrigh an múinteoir ranga agus an cúntóir teanga i gcomhar.

Inniúlacht sa Bhéarla

Thug na múinteoirí faoi deara go raibh sé furasta ar pháistí a tógadh le Gaeilge an Béarla a shealbhú toisc go raibh an Béarla i ngach áit sa timpeallacht. Ceann de na dúshláin ba mhó ná féachaint chuige nár fhoghlaim siad droch-Bhéarla. Tosaíodh ar fhobairt an Bhéarla labhartha i mí Eanáir sna naíonáin mhóra.

Nuair a fiafraíodh de na múinteoirí an mbeadh an líofacht chéanna bainte amach sa Bhéarla agus sa Ghaeilge ag na páistí ar fhágáil na scoile dóibh, d'aontaigh siad gur bhraith sé sin ar chúlra teanga na bpáistí aonair agus ar thosca eile mar dheacrachtaí foghlama.

Má tá gasúr go bhfuil máthair agus athair gur cainteoirí dúchasacha iad, agus má labhraítear an Ghaeilge sin mar ghnáththeanga sa bhaile, cinnte, bíonn an-chumas ag an bpáiste sin i labhairt na Gaeilge. Agus más páiste éirimíúil atá ann beidh siad in ann an traschur sin a oibriú ... cuid de na gasúir ansin, más í an mháthair nach cainteoir ó dhúchas í ... b'fhéidir go mbeadh i bhfad níos mó Béarla cloiste aige agus gurb in í an teanga chumarsáide a bheadh ag páiste [agus bheadh sé nó sí] níos cumasaí agus níos compordat [ag labhairt i mBéarla]. (Múinteoir)

Maidir le caighdeán an Bhéarla labhartha, dúirt múinteoir amháin, *d'aithneofá go maith sa Ghaeltacht fós go bhfuil caighdeán an Bhéarla, ar an iomlán ... ní bheadh sé ar an meán a bheadh sé ar fud na tíre, ach cén chaoi a mbeadh sé?*

Dúirt an múinteoir sin nach mbeadh caighdeán labhartha na bpáistí i nGaeilge chomh hard agus a bheadh súil leis ach oiread.

3. Tús na Léitheoireachta agus an Léitheoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na léitheoireachta

Dúirt tuismitheoir amháin go raibh an-chuid ceisteanna ag an scoil tar éis do Churaclam na Bunscoile a theacht isteach i ngeall ar an easpa teoracha soiléire do scoileanna ina raibh an Ghaeilge mar mheán.

Is i nGaeilge amháin a rinne na naíonáin bheaga na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta. Bhí sé sin ag teacht le beartas na scoile tumoideachas sa Ghaeilge a chur ar fáil do na páistí fad a bhí siad sna naíonáin bheaga. Rinneadh tuilleadh forbartha ar thuiscint fhóineolaíoch agus fhóinéimeach na bpáistí sna naíonáin mhóra nuair a tosaíodh ag obair ar ghutaí agus ar fhuaimneanna a chumasc. Thosaigh siad ag léamh go foirmiúil i nGaeilge sna naíonáin mhóra i mí Dheireadh Fómhair. Úsáideadh clár a dearadh go sonrach do scoileanna ina raibh an Ghaeilge mar mheán chuige seo agus cuireadh ábhar leis uaireanta ó chlár Gaeilge eile nach raibh chomh foirfe leis.

Cuireadh tús leis na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta sa Bhéarla, mí Eanáir, sna naíonáin mhóra, nuair a tosaíodh ar ghníomhaíochtaí a bhí molta sa churaclam Béarla. Baineadh úsáid as clár ar leith a ceapadh chun an gaol idir an litir agus an fhuaim i mBéarla a mhúineadh. Thuairiscigh múinteoirí go ndearna na páistí na scileanna léitheoireachta a thraschur idir an Ghaeilge agus an Béarla agus gur thosaigh siad ag léamh go foirmiúil i mBéarla i rang a haon.

Dúirt tuismitheoir amháin gur cheart an deis a thabhairt do pháistí tosú ar an léitheoireacht Bhéarla sna naíonáin mhóra, go háirithe nuair ba léir uathu go raibh siad ullamh chuici. Arsa é, *tá iníon liomsa i rang a haon agus feictear dom go raibh sí in ann, go raibh sí ag iarraidh a bheith ag léamh Béarla sna naíonáin mhóra ach ní raibh sí in ann, abair, ón scoil. Ní raibh aici ach an Ghaeilge.*

Bainteacht tuismitheoirí le léamh na bpáistí

D'aibhsigh an scoil do thuismitheoirí an méid a d'fhéadfaidís féin a dhéanamh chun cumas agus nósanna léitheoireachta na bpáistí a fhorbairt.

Cuireadh leabhair abhaile leis na páistí le léamh i bpáirt leis na tuismitheoirí mar aon le fístéip a léirigh tábhacht na léitheoireachta i bpáirt. Nuair nach raibh a ndóthain Gaeilge ag na tuismitheoirí iarradh ar pháiste níos sine cabhrú leis an léitheoireacht i láthair tuismitheora/caomhnóra. Baineadh úsáid as leabhair ar CD/téip chomh maith le go bhféadfadh na tuismitheoirí tacú le léamh na bpáistí.

Bhí tóir níos mó ag na páistí ar an ábhar léitheoireachta Béarla. Chuir tuismitheoirí agus múinteoirí araon é sin síos don difríocht idir an ábhar léitheoireachta a bhí ar fáil i nGaeilge agus i mBéarla. Rud eile ná go raibh sé níos fusa teacht ar leabhair Bhéarla. Mar a dúirt múinteoir amháin, *bhí siad ag léamh leithéidí Harry Potter i mBéarla agus 'Tá an bhó sa ngarraí' i nGaeilge.*

Thuairiscigh tuismitheoirí gur bhraith na páistí go raibh an léitheoireacht Bhéarla níos fusa, agus bhí fonn níos mó orthu leabhair Bhéarla a léamh.

Luaigh na tuismitheoirí an obair bhaile mar dheis a thapaigh siad chun a bheith páirteach i bhfoghlaim na bpáistí. Labhair tuismitheoir amháin faoina páiste a thug abhaile cluiche a bhí bunaithe ar fhocail a aithint agus an chaoi ar mhisnigh cluichí mar iad na páistí chun cabhrú lena chéile foghlaim tríd an súgradh.

Bhí tuismitheoirí an-dearfach faoin gcaoi ar fhoghlaim a bpáistí conas léamh agus faoi úsáid na *leabhairíní*. Dúirt gach múinteoir a cuireadh faoi agallamh gur iarradh ar thuismitheoirí cárta taifid a shíniú a thaispeánfadh an léitheoireacht a rinneadh an oíche sin.

4. An Scríbhneoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na scríbhneoireachta

Thuairiscigh múinteoirí go ndearna siad a lán luathghníomhaíochtaí scríbhneoireachta i nGaeilge sna naíonáin bheaga, mar shampla pátrún na litreacha a tharraingt, a chruthú, agus a chóipeáil. Bhí leabhair saothair ina raibh cleachtaí bunaithe ar an ngaol idir litreacha agus fuaimeanna in úsáid sna naíonáin mhóra chun scileanna scríbhneoireachta na bpáistí a fhorbairt tuilleadh, agus is amhlaidh gur

choípeáil siad nuacht an lae ón gclár dubh mar a raibh sé scríofa ag an múinteoir. D'fhoghlaim siad peannaireacht sna naíonáin mhóra. Chuir na naíonáin mhóra focail aonair nó teidil ghearra lena gcuid líníochtaí. Thosaigh siad ag scríobh go foirmiúil i mBéarla i rang a haon. Bhí leabhair saothair, lena n-áirítear trialacha léamhthuisceana ar leathanaigh oibre, in úsáid sa dá theanga.

Scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh

Rinne na páistí féincheartú ar a gcuid obair scríofa sna meánranganna agus sna hardranganna agus cheartaigh siad obair a chéile. Rinne siad eagarthóireacht agus athdhréachtadh ar obair scríofa mar a mholtar i gCuraclam na Bunscoile. Dúirt múinteoir amháin ardranga go raibh an cur chuige sin thar a bheith fiúntach do scríobh na bpáistí, *ar bhealach, faoin am go dtagann aiste chugat anois, tá siad tar éis na botúin a aimsiú, a fheiceáil, a cheartú. Sin an chuid is tairbhí de.*

De réir mar ba chúí, d'oibrigh páistí ag gach leibhéal ina n-aonar agus i ngrúpaí ar thascanna scríofa. Sna hardranganna múineadh an gramadach go foirmiúil sa dá theanga, agus leagadh béim ar a tábhacht don chumarsáid.

Lucht léite agus seánra

Tháinig sé chun solais sna hagallaimh le múinteoirí agus páistí araon gur scríobh na páistí i seánraí éagsúla sa dá theanga mar a mholtar i gCuraclam na Bunscoile. I measc na seánraí bhí aistí, scéalta, agus litreacha. Dúradh gurbh iad an múinteoir ranga, na bpáistí eile agus na tuismitheoirí príomhlucht léite na bpáistí.

TEC agus an scríbhneoireacht

Tháinig sé chun solais sna hagallaimh leis na páistí agus na múinteoirí araon gur úsáideadh cluichí focail anois is arís chun forbairt a dhéanamh ar litriú agus ar fhoclóir na bpáistí sa Ghaeilge agus sa Bhéarla. D'úsáid na páistí áiseanna TEC na scoile chomh maith do phróiseáil focal agus chun críocha taighde. In ardrang amháin, mar shampla, dúirt an múinteoir gur chlósscríobh na páistí a gcuid aistí agus gur phriontáil siad iad ansin le go léafadh páistí eile iad.

Thuairiscigh páistí gur thug siad cuairt ar láithreáin i nGaeilge agus i mBéarla nuair a bhí siad ag cuardach eolais do thionscadail.

5. Tacaíocht d'Fhorbairt na Teanga agus na Litearthachta

Measúnú

Bhí triail éirime neamhléitheoireachta in úsáid sna naíonáin mhóra. Úsáideadh trialacha caighdeánaithe sa mhatamaitic agus sa Bhéarla, a normáíodh do scoileanna na hÉireann, ó rang a haon ar aghaidh.

Níor cuireadh aon triail léitheoireachta i nGaeilge ar na páistí de bharr nach raibh ionstraim mheasúnachta ar fáil i nGaeilge.

Cineálacha cur chuige i leith na tacaíochta foghlama

Bhí múinteoir tacaíochta foghlama amháin sa scoil. Tógadh páistí amach as a ranganna féin le haghaidh na tacaíochta seo. Cuireadh tacaíocht foghlama ar fáil don Bhéarla agus don mhatamaitic. Cuireadh an tacaíocht don mhatamaitic ar fáil tri Bhéarla.

Tuigeadh do thuismitheoir amháin a bhí i bhfabhar bheartas teanga agus litearthachta na scoile agus a d'aithin gur ceapadh an beartas sin tar éis an-chuid díospóireachta, gur ghá freastal níos fearr a dhéanamh ar riachtanais fhoghlama na bpáistí indibhidiúla, go háirithe na páistí a raibh deacrachtaí foghlama acu.

Feictear dom féin go bhfuil sé go breá má tá páiste sa lár nó gur páiste an-chliste atá agat, ach má tá páiste agat le riachtanais, agus má tá tú ag díriú isteach ar léitheoireacht i dteanga amháin leis an bpáiste sin agus ansin go bhfaigheadh an páiste sin cúnamh i dteanga eile, ní luíonn sé le réasún. Tá sé an-chasta mar scéal. (Tuismitheoir)

Dúirt múinteoir amháin nach bhféadfaí deacrachtaí léitheoireachta a aithint go dtí gur thosaigh na páistí ag léamh go foirmiúil i mBéarla i rang a haon, agus gur chruthaigh sé sin fadhbanna. Arsa múinteoir amháin, *aon ghasúr atá lag ní bheidh a fhios sin againn go dtosóimid ar an scéim Bhéarla.*

Acmhainní teanga don Ghaeilge

Bhí sraith d'ábhair tacaíochta teanga i nGaeilge in úsáid, a dearadh go sonrach do scoileanna ina raibh an Ghaeilge mar mheán agus a bhí ar fáil ó ranganna na naíonán go rang a haon. Tuairiscíodh, más ea, gur úsáideadh leabhair léitheoireachta ranga in éineacht leis an ábhar sin, go háirithe chun dul chun cinn na bpáistí sa léitheoireacht a mheas. Bhí na múinteoirí an-sásta leis an scéim sin. Mheas múinteoir amháin go raibh sé ... *thar a bheith éifeachtach ó thaobh cúrsaí teanga, foghraíochta, léitheoireachta agus a leithéid.*

Bhí múinteoir na meánranganna buartha faoin easpa leabhar léitheoireachta céimnithe cosúil leo siúd a bhí ar fáil i mBéarla, a d'fhág go raibh sé deacair ar an múinteoir ranga ábhar léitheoireachta a mheaitseáil le cumas na bpáistí.

I gcás na meánranganna agus na n-ardranganna bhí leabhair léitheoireachta agus leabhair saothair á soláthar do na páistí as cláir Ghaeilge éagsúla. Cuireadh an-bhéim ar úsáid na 'bhfíorleabhar' agus ábhair dhílse eile a bhí ar fáil ó leabharlanna na scoile agus an cheantair chun comhlánú a dhéanamh ar ábhar léitheoireachta an ranga.

Acmhainní teanga don Bhéarla

Bhí dhá scéim ar leith in úsáid don Bhéarla. Bhí scéim amháin in úsáid le ranganna a haon agus a dó, agus scéim eile in úsáid ó rang a trí suas. Dúirt na múinteoirí go raibh sé an-tábhachtach go mbeadh fíorleabhair á n-úsáid i dteannta na leabhar ranga chun scileanna agus nósanna léitheoireachta na bpáistí a fhorbairt. I ngeall ar an éagsúlacht i gcúlraí teanga na bpáistí agus an gá leis an bhfoghlaim a idirdhealú, bhí cláir eile in úsáid ag an múinteoirí chomh maith, as ar thóg siad ábhar a d'oir do leibhéil chumais pháistí áirithe.

Scoil F: Gaelscoil

Scoil Ghaeltachta	Idir 200 agus 250 páiste	13 múinteoirí*
Príomhtheanga na bpáistí	Gaeilge/Béarla	
Teanga/teangacha a labhraítear sa bhaile	Is é an Béarla teanga teaghlaigh fhormhór na bpáistí. Tá mionlach ann a tógadh le Gaeilge nó go dátheangach.	
Taithí réamhscoile	Freastalaíonn formhór na bpáistí ar Naíonra.	
Deiseanna iarbhunscoile	Tá teacht ag na páistí ar líon beag iarbhunscoileanna lán-Ghaeilge. Aistríonn tuairim is 50% go dtí na scoileanna sin.	
Beartas teanga na scoile	Ní mhúintear an Béarla go foirmiúil sna naíonáin bheaga. Múintear rímeanna, scéalta agus amhráin Bhéarla go neamhfhoirmeáilte. Múintear Béarla mar ábhar i bgach rang ó rang na naíonán mór suas. Tosaíonn na páistí ag léamh go foirmiúil i nGaeilge roimh Nollaig agus i mBéarla i ndiaidh na Nollag, agus iad sna naíonáin mhóra.	

* agus seirbhís beirt Mhúinteoir Tacaíochta Foghlama

1. Beartas agus Pleanáil

Beartas agus cur i ngníomh

Tumoideachas go hiomlán a bhí i bhfeidhm sna naíonáin bheaga. Béarla neamhfhoirmiúil amháin a chuala na páistí i bhfoirm scéalta, rímeanna, agus amhráin. Ba í nGaeilge amháin a rinne na páistí sna naíonáin bheaga na luathghníomhaíochta léitheoireachta. Tosaíodh ag léamh go foirmiúil as Gaeilge roimh Nollaig sna naíonáin mhóra agus as Béarla ina dhiaidh. Cuireadh tús foirmiúil le forbairt an Bhéarla labhartha i rang a haon agus leanadh curaclam an Bhéarla as sin amach.

Sul má tugadh isteach Curaclam na Bunscoile thosaí ar an léitheoireacht sa dá theanga sna naíonáin bheaga.

Gnéithe a raibh tionchar acu ar bheartas teanga na scoile

Dúradh gurb iad na príomhthosca a mhúnlaigh beartas na scoile ná a héiteas agus mianta na dtuismitheoirí go bhfaigheadh a bpáistí

tumoideachas sa Ghaeilge. Tosca eile ab ea tuairim an Bhoird Bhainistíochta nach gcuirfeadh an tumoideachas Gaeilge aon bhac ar shealbhú an Bhéarla nuair a chuaigh siad isteach sna hardranganna, agus an réamhoideachas Gaeilge a bhí faighte ag formhór na bpáistí sa Naíonra.

Bhí plean scoile ceaptha don Ghaeilge agus don Bhéarla agus rinneadh monatóireacht agus athbhreithniú orthu ó am go chéile. D'ullmhaigh na múinteoirí scéimeanna oibre dá ranganna féin. Bhí post freagrachta ag múinteoir amháin i leith Ghaeilge na scoile. I gceist sa phost bhí freagracht as earráidí i nGaeilge na bpáistí ag gach leibhéal a fhiosrú agus modhanna a mholadh chun iad a leigheas laistigh de chur chuige scoile uile.

Na tuismitheoirí agus beartas teanga na scoile

Dúirt tuismitheoirí go bhfuair siad amach faoi bheartas teanga agus litearthachta na scoile nuair a bhí a bpáistí ag freastal ar an Naíonra. Thuig siad gur tumoideachas sa Ghaeilge a bheadh i gceist. Arsa tuismitheoir amháin, ... *[parents] may have found*

that their [children's] English would have suffered in the early years, [but] they would come back much stronger later on.

Thuaireascigh roinnt tuismitheoirí gur fhoghlaim siad faoi bheartas teanga agus litearthachta na scoile ag cruinnithe i mí na Bealtaine roimh thús na scoilbhliana dá bpáistí siúd. Luadh cruinnithe idir tuismitheoirí agus múinteoirí mar fhoinsé eolais eile mar gheall ar bheartas na scoile.

Dúirt na tuismitheoirí gurb é an t-oideachas trí Ghaeilge an phríomhchúis gur roghnaigh siad an scoil seo. Cúiseanna eile a luadh, ach ní in ord tosaíochta, ab ea méid na scoile, í a bheith measctha, líon na bpáistí sna ranganna, nach raibh éide scoile i gceist, moltaí ó thuismitheoirí eile agus ó iarscoláirí, agus an t-atmaisféar dearfach a bhí le sonrú sa scoil. Bhí taithí ag líon beag de na tuismitheoirí a labhair ar thumoideachas i dtíortha eile. Arsa tuismitheoir amháin, *I think it gives them a very open attitude towards languages.*

Bhí tuismitheoirí na bpáistí ba shine ar an eolas faoin athrú beartais i dtaca le tús na léitheoireachta sa Bhéarla agus sa Ghaeilge. Bhí siad sásta leis an mbeartas reatha faoinar tosaíodh ag léamh i nGaeilge ar dtús, agus d'aontaigh siad nár chuir sé sin aon bhac ar na páistí nuair a thosaigh siad ag léamh i mBéarla. Bhí na tuismitheoirí a labhair go mór i bhfabhar an tumoideachais a bhí á fháil ag a bpáistí.

Luaigh formhór na dtuismitheoirí gur thug an obair bhaile deis dóibh a bheith bainteach le foghlaim na bpáistí. Luaigh tuismitheoir amháin an t-athrú ón *mbosca focal* Gaeilge agus Béarla a thugadh na páistí abhaile nuair a bhí siad sna naíonáin bheaga agus mhóra cúpla bliain ó shin. Dúirt tuismitheoir eile go raibh an fhoghlaim níos neamhfhoirmiúla anois ó nach raibh líon focal le foghlaim chuile oíche.

Dúirt roinnt tuismitheoirí go raibh siad faoi mhíbhuntáiste ó nach raibh Gaeilge mhaith acu, go háirithe nuair a chuaigh na páistí isteach sna hardranganna. Luadh an mhatamaitic, an stair agus oideachas reiligiúnach mar ábhair a bhí deacair i ngeall ar chastacht na téarmaíochta. Luaigh tuismitheoir amháin go raibh deacrachtaí ar leith le

tionscadail. Dúirt tuismitheoir amháin gur thug na deacrachtaí sin ar pháistí a bheith níos freagraí as a gcuid obair bhaile, ... *force the child to take responsibility for ... a lot of it [homework].*

2. An Teanga Labhartha

Inniúlacht sa Ghaeilge

Ba é Béarla an teanga teaghlaigh i gcás fhorhmór na bpáistí. Gaeilge amháin a labhraíodh leis an naíonáin bheaga suas go dtí an sos meántearma, agus cuireadh béim mhór ar an gcur chuige cumarsáideach. Caitheadh mórchuid ama ar chomhrá, treoracha, amhráin, rímeanna, scéalta, drámaí agus sceitseanna, agus cluichí as Gaeilge. Caitheadh roinnt ama ag súgradh agus ag láimhseáil bréagán trí mheán na Gaeilge. Léiríonn na sleachta seo a leanas mar a bhraith páistí a bhí ar bheagán Gaeilge, le linn an tumoideachais. Arsa páiste amháin, *ar dtús bhí sé sórt deacair mar ní raibh a lán Gaeilge agam. Ach i naíonáin mhóra thosaigh mé, bhí a fhios agam a lán Gaeilge. Arsa duine eile, chabhraigh na múinteoirí, díreach chaint siad ar ais chugainn i Gaeilge. Thuig muid céard a raibh siad a rá so bhí sé ana-éasca just teacht suas air, ar an nGaeilge.*

Thuaireascigh na múinteoirí gur dhírigh siad ar struchtúir na Gaeilge sna bunranganna. Rinne na páistí aithris ar an méid a dúirt na múinteoirí, agus mheas na múinteoirí go raibh greim mhaith acu ar na struchtúir faoin am a ndeachaigh siad isteach sna naíonáin mhóra/rang a haon.

Thuaireascigh na múinteoirí, leis, gur úsáid siad straitéisí difreála d'fhorbairt na Gaeilge labhartha. Ar na straitéisí sin bhí struchtúir nó foclóir níos casta a chur leis an gcaint a rinne an múinteoir i dtosach, cuireadh a thabhairt do na páistí scéalta nó nuacht a insint don rang, agus iarraidh orthu a gcuid Gaeilge a roinnt leis na daltaí eile in obair bheirte nó in obair ghrúpa.

Thug múinteoirí faoi deara gur tháinig forbairt ar labhairt na Gaeilge suas go dtí rang a dó, ach gur beag dul chun cinn a rinneadh ina dhiaidh sin. Dúirt siad go raibh botúin struchtúir agus foclóra le sonrú i ranganna a trí agus a ceathair ó bhí an-tionchar ag comhréir an Bhéarla ar Ghaeilge an

aoisghrúpa sin. D'fhoill na fadhbanna seo a réiteach dúirt múinteoirí gur ghá an oiread litríochta agus ab fhéidir a sholáthar do pháistí chun go mbeadh taithí acu ar na leaganacha cearta.

Rud a thugaimid faoi deara anseo agus cuireann sé iontas orainn i gcónaí ná go minic sna meán agus sna hardranganna i nGaelscoileanna téann na páistí i dtaithe ar a lingo féin a labhairt agus bíonn go leor botún gramadaí agus foclóra acu ach nuair a iarraimid orthu iad féin a cheartú bíonn siad in ann. (Múinteoir)

Ag na hagallaimh, dúirt cuid de na páistí gur labhair siad Gaeilge sa bhaile. I gcás teaghlaigh amháin, mar shampla, níorbh í an Ghaeilge teanga an teaghlaigh ach misníodh a húsáid ag na béilí. Dúirt na páistí gurbh í an Ghaeilge a labhair siad sa chlós.

Inniúlacht sa Bhéarla

Cuireadh tús leis an mBéarla labhartha go foirmiúil i rang a haon. Roimhe sin, agus de réir bheartas tumoideachais na scoile, ba bheag Béarla labhartha a rinneadh i ranganna na naíonán. Thuairiscigh múinteoirí go mb'fhéidir nach mbeadh an cumas céanna sa Bhéarla ag páistí ranganna a dó agus a trí is a bheadh ag páistí i scoileanna Béarla. Dúirt an Príomhoide gurb é an dúshlán ba mhó i dtaca le forbairt an Bhéarla labhartha ó rang a haon go rang a trí ... *a chur ina luí ar na páistí gur ceacht é seo agus go bhfuil cead Béarla a úsáid.*

Thuairiscigh múinteoirí go raibh an leibhéal cumais céanna ag na páistí is a bheadh ag páistí i scoileanna Béarla faoin am gur shroich siad na hardranganna. Tosca amháin a luadh ná an oiread ábhar léitheoireachta i ngach seánra a bhí ar fáil sa Bhéarla, i gcomórtas leis an soláthar teoranta i nGaeilge.

3. Tús na Léitheoireachta agus an Léitheoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na léitheoireachta

Tosaíodh ar na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta Gaeilge tar éis an tsosa meántearma sna naíonáin mhóra. Thóg na páistí *leabhair bheaga* léitheoireachta abhaile leo le linn a dtéarma deiridh sna naíonáin bheaga. Thuairiscigh múinteoirí go

ndeachaigh na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta Gaeilge chun tairbhe don dá theanga agus go ndearnadh na scileanna a thraschur, ach aithníodh, más ea, gur mheasc na páistí fuaimeanna an dá theanga ar uairibh.

Léadh do na páistí agus pléadh ábhar na léitheoireachta sa dá theanga leo mar chuid de na gníomhaíochtaí léitheoireachta a rinneadh sna meánranganna agus sna hardranganna. D'fhoill forbairt a dhéanamh ar léitheoireacht Ghaeilge na bpáistí roghnaíodh téamaí agus cuireadh fíorfhoclóir i dtoll a chéile le húsáid ar spleách-chártaí. Roghnaíodh ábhar léitheoireachta ina dhiaidh sin a bhí bunaithe ar an bhfoclóir sin chomh fada agus ab fhéidir.

Dúirt an Príomhoide agus na múinteoirí gur thosaigh na páistí ar na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta Béarla ag tús na naíonán mór agus ag léamh Béarla go foirmiúil tar éis na Nollag, ach gur bheag Béarla labhartha a rinneadh leis na naíonáin mhóra. Dúirt múinteoirí go ndearnadh ceacht Béarla ar feadh uair sa lá i ranganna a haon agus a dó d'fhoill caighdeán na léitheoireachta a fheabhsú. Thuairiscíodh gur chinntigh an cur chuige comhtháite i leith fheidhmiú an churaclaim nach mbeadh páistí gan teagasc i réimse ar bith den gcuraclam.

Thuairiscigh múinteoirí agus príomhoide go raibh na leabhair léitheoireachta Béarla deacair do pháistí rang a haon ó ní bheadh an taithí chéanna acu ar Bhéarla sa seomra ranga is a bheadh ag páistí i scoil Bhéarla, ach cúitíodh é sin le ham breise Béarla níos faide anonn. Dúirt siad nár ghá mórán difreála a dhéanamh ó ba ionann nach mór cúlra teanga na bpáistí ar fad (teaghlaigh a labhair Béarla, den chuid ba mhó). Tugadh cead do pháistí a bhí chun tosaigh sa léitheoireacht leabhair a léamh a bhí oiriúnach dá leibhéal chumais. Moladh do na páistí leabhair a thógáil ar iasacht ó leabharlann na scoile. Chabhraigh na páistí sna hardranganna leis an léitheoireacht sna bunranganna lá amháin sa tseachtain.

Bainteacht tuismitheoirí le léamh na bpáistí

Misníodh na páistí le bheith ag léamh go neamhspleách ar scoil agus ag an mbaile agus ba

leabhair Bhéarla go príomha a roghnaigh agus a cheannaigh na páistí. Dúirt páistí áirithe gur cheannaigh siad leabhair sa dá theanga. Thóg na páistí leabhair ar iasacht ó leabharlanna chomh maith. Thuairiscigh formhór na dtuismitheoirí gur i mBéarla a léadh do na páistí agus gurbh fhearr leo leabhair Bhéarla a léamh. Arsa tuismitheoir amháin, ... *[they] would love to get Irish books out of the library, for a window of about six months. But then it went. They liked to show off that they could read, but thereafter, it was straight to the Narnias, and the Star Wars or whatever.*

4. An Scríbhneoireacht

Cineálacha cur chuige i leith na scríbhneoireachta
Cuireadh tús leis an obair ar an scríbhneoireacht sna naíonáin bheaga. Chiallaigh sé sin patrúin a tharraingt, a chóipeail, agus a mheaitseáil. Thuairiscigh páistí sna naíonáin mhóra gur chóipeáil siad Nuacht an lae isteach ina gcóipleabhair ón gclár dubh mar a raibh sé scríofa ag an múinteoir. Ba léir sna hagallaimh leis na páistí go raibh leabhair saothair in úsáid sna ranganna ar fad. I gceist ansin bhí cleachtaí de líon na bearnaí agus trialacha tuisceana sa dá theanga. Tuairiscíodh gurbh éigean níos mó ama a chaitheamh leis an mBéarla i rang a haon, nuair a bhí an Béarla mar chuid fhoirmiúil den churaclam, toisc go raibh na leabhair saothair deacair do na páistí i dtosach báire. Arsa múinteoir amháin, *bheadh uair an chloig gach lá á chaitheamh ar an mBéarla i rang a haon agus laethanta níos mó le hiad a thabhairt suas píos.*

Iarradh ar na páistí uaireanta dul ag obair ina mbeirteanna ar ghníomhaíochtaí scríbhneoireachta agus féinmheasúnú a dhéanamh ar a gcuid oibre.

Bhí gramadach na Gaeilge agus an Bhéarla á mhúineadh ó rang a haon ar aghaidh. I gcás na Gaeilge tuairiscíodh go mbeadh cur amach ag na páistí ar théarmaí mar *ainmfhocal, briathar, séimhiú, urú*. Bhí imní ar mhúinteoir amháin nach raibh bunús na teanga ag na páistí, agus dúirt, ... *go bhfuil rudaí bunúsacha fágtha ar lár ... nach mbeadh eolas orthu seo ag múinteoirí nua, go ndéanfar dearmad orthu ... go mbeidh deacrachtaí ag na páistí*

– *athrá agus foghlaim de ghlanmheabhair.*

Bhí súil ag múinteoirí go n-úsáidfadh na páistí na struchtúir agus an foclóir a bhí foghlamtha acu óna gcuid léitheoireachta nuair a bheidís ag scríobh.

Scríbhneoireacht, eagarthóireacht agus athdhréachtadh

Tuairiscíodh gur scríobh rang-ghrúpa amháin dráma Nollag na scoile i nGaeilge. Bhí an ghníomhaíocht scríbhneoireachta sin ar bun acu thar tréimhse ama agus rinneadh eagarthóireacht, athdhréachtadh, agus comhtháthú ar na scileanna éagsúla teanga lena linn.

Lucht léite agus seánra

Ba í lucht léite scríbhneoireacht na bpáistí ná an múinteoir ranga, na páistí eile, agus na tuismitheoirí. Tuairiscíodh go raibh scríbhneoireacht i seánraí éagsúla á gcleachtadh sna meánranganna agus sna hardranganna, lena n-áirítear scríbhneoireacht chruthaitheach agus cur síos.

TEC agus an scríbhneoireacht

Dúirt múinteoirí gur úsáid na páistí ríomhaire dá gcuid scríobhneoireachta, le haghaidh próiseála focal den chuid is mó. Uaireanta rinneadh na scéalta a scríobh, a phriontáil, agus a chur ó dhuine go duine sa rang. D'úsáid na páistí an tIdirlíon chomh maith chun taighde a dhéanamh do thionscadail. D'úsáid siad inneall cuardaigh i nGaeilge mar chabhair. Luadh go raibh scil an aistriúcháin an-tábhachtach nuair a bhí na páistí ag cuardach eolais ar an Idirlíon do thionscadail. Níor mhór do na páistí a bheith in ann na príomhphointí a bhaint as téacs in ionad gach focal a aistriú go Gaeilge. Bhí úsáid á baint as ríomhchláir ina raibh cluichí focal sa dá theanga.

5. Tacaíocht d'Fhorbairt na Teanga agus na Litearthachta

Measúnú

Úsáideadh triail éirime neamhléitheoireachta sna naíonáin mhóra. Úsáideadh trialacha caighdeánaithe sa mhatamaitic agus sa Bhéarla, a normáíodh do scoileanna na hÉireann, sna ranganna eile. Ní raibh aon trialacha caighdeánaithe in úsáid don Ghaeilge mar nach raibh aon trialacha oiriúnacha ar fáil.

Bhraith na múinteoirí ar a dtaithí féin agus ar na trialacha Béarla chun aon deacrachtaí teanga agus litearthachta a bhí ag na páistí a aithint.

Cineálacha cur chuige i leith na tacaíochta foghlama

Ba i nGaeilge a tugadh an tacaíocht foghlama sa mhataimatic. Ach nuair a shroich na páistí rang a sé tugadh an téarmaíocht mhataimaitice dóibh sa Bhéarla ar eagla go mbeidís ag dul ar aghaidh go dtí iarbhunscoil ina mbeadh an Béarla mar mheán.

Bhí sé d'acmhainn ag an scoil tacaíocht foghlama a chur ar fáil do bhreis pháistí, ach bhí seisear páiste déag ag fáil tacaíochta toisc go raibh siad ag nó faoi bhun an 10ú peircintíl. I gcásanna áirithe, d'oibrigh an Múinteoir Tacaíochta Foghlama leis na páistí sa seomra ranga. Ag brath ar riachtanais aonair na bpáistí, tógadh roinnt páistí as an rang agus múineadh iad ina n-aonar nó i ngrúpaí.

Fuair na páistí tacaíocht leis an nGaeilge labhartha i ranganna a haon agus a dó nuair ba ghá, d'fhonn a chinntiú go bhféadfaidís an chuid eile den gcuraclam a thuiscint. Ba é breathnadóireacht agus taithí an mhúinteora na príomhbhealaí le deacrachtaí foghlama a aithint. Ba ghnáthach tacaíocht foghlama don léitheoireacht a chur fáil ó rang a dó ar aghaidh, ach i gcás roinnt páistí a raibh géarghá acu léi, agus a aithníodh roimhe sin.

Acmhainní teanga don Ghaeilge

Bhí clár Béarla in úsáid a bhí bunaithe ar an ngaol idir ainm na litreach agus a fuaime. Míníodh na fuaimeanna difriúla a ghabh leis na litreacha céanna i nGaeilge agus i mBéarla do na páistí. Tuairiscíodh chomh maith nár fhoghlaim siad ach cuid de na hamhráin agus de na rímeanna a ghabh leis an gclár. Bhí an clár seo faoi athbhreithniú tráth déanta na n-agallamh. Bhí clár eile in úsáid mar bhreis sna bunranganna, clár a bhí bunaithe ar na gutaí fhada agus na consain i nGaeilge, agus a forbraíodh do scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán. Ach dúirt na múinteoirí go raibh gá le scéim léitheoireachta bhreise chomh maith. Cuireadh an-bhéim ar úsáid na *bhfíorleabhar*.

Acmhainní teanga don Bhéarla

Le cois an chláir Bhéarla a luadh thuas, bhí dhá shraith d'ábhair tacaíochta teanga in úsáid don Bhéarla. Dhearbhaigh na múinteoirí a thábhachtaí agus a bhí sé *fíorleabhair* a úsáid mar ábhar léitheoireachta sa bhreis chun scileanna agus nósanna léitheoireachta na bpáistí a fhorbairt.

- Teanga agus Litearthacht i mBunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar Mheán: Cuntais ar Chleachtas •

Aguisín A

Achoimre ar na Saincheisteanna

1. Beartas agus Pleanáil

Athbheochan teanga agus caomhnú teanga

D'fhoill na saincheisteanna a tháinig chun cinn sna sé chuntas ar chleachtais teanga agus litearthachta a bhreithniú, ní mór an dá choincheap, athbheochan teanga agus caomhnú teanga, a mheabhrú. Is é a chiallaíonn athbheochan teanga ná teanga atá ag cúlú nó a d'fhéadfadh dul in éag a chur á labhairt arís d'fhoill í a choimeád beo. Caomhnú teanga a thugtar ar iarrachtaí a dhéantar chun teanga atá fós á labhairt ag pobail áirithe, nó teanga a athbheodh, a choimeád ó dul ar gcúl nó in éag.

Caomhnú teanga a thugtar ar na hiarrachtaí a rinneadh ó bunaíodh an Stát an Ghaeilge a neartú agus a chosaint sa Ghaeltacht. Athbheochan teanga a thugtar ar iarrachtaí an teanga a chur á labhairt i bpobail lasmuigh den Ghaeltacht. Is léir le tamall anuas, áfach, nach bhfuil an idirdhealú sin cruinn níos mó ó tá ceantair Ghaeltachta ann anois ina dteastaíonn athbheochan seachas caomhnú.

- Conas is féidir le Gaelscoileanna agus scoileanna Gaeltachta caomhnú teanga agus athbheochan teanga a chur san áireamh nuair a bhíonn beartas teanga á cheapadh acu?

An tumoideachas agus Curaclam na Bunscoile

Gheofar fianaise i dtaighde a rinneadh thar lear gur buntáiste é an tumoideachas d'fhoghlaim an dara teanga, cé gur iomaí tátal a baineadh as an taighde maidir le céard iad na saintréithe den tumoideachais is éifeachtaí. Cothaíonn an tumoideachas ceist ar leith i dtaca le Curaclam na Bunscoile. Cuirtear tús le gach réimse agus ábhar curaclaim i rang na naíonán beag agus déantar forbairt orthu de réir mar a ghabhann an páiste trí ranganna éagsúla na bunscoile. Cuirtear an-bhéim ar chomhtháthú na foghlama thar ábhair éagsúla an churaclaim. Bhí polasaí tumoideachais i bhfeidhm i roinnt de na scoileanna a ghlac páirt sa staidéar seo i naíonáin bheaga agus níor múineadh an curaclam Béarla iontu don bhliain sin ach go teagmhasach nó go neamhfhoirmiúil amháin. Ceist lárnach a éiríonn as

cur chuige na scoileanna seo i leith na teanga agus na litearthachta ná conas réiteach a fháil idir éilimh an tumoideachais agus an *Creat ama íosta seachtainiúil molta*¹ don dara teanga mar atá sé ráite faoi láthair.

- Ní nós le páistí i rang na naíonán beag idirdhealú a dhéanamh idir chineálacha foghlama. Dá gcaithfí an t-am a mholtar i gCuraclam na Bunscoile ar an mBéarla, an mbeadh tionchar aige sin ar dhul chun cinn na bpáistí sa Ghaeilge?
- Cad iad na himpleachtaí a bheadh ag beartas tumoideachais iomlán sa dara teanga sna naíonáin bheaga i gcás páistí a bhfuil a bhforbairt teanga laistiar dá bpiaraí ina bpríomhtheanga?
- An bhfuil an t-oidéachas trí mheán na Gaeilge oiriúnach do pháistí atá faoi mhíchumais ghinearálta nó mhíchumais ar leith foghlama ina dteanga baile más teanga seachas an Ghaeilge í sin?
- I gcás scoileanna Gaeltachta agus Gaelscoileanna, cad iad na tréithe a bhainfeadh le soláthar oiriúnach do pháistí a bheadh faoi mhíchumais ghinearálta nó mhíchumais ar leith foghlama más í an Ghaeilge an teanga bhaile acu?

Na tuismitheoirí agus beartas teanga na scoile

Ar aon dul le torthaí ón Atbhreithniú ar Churaclam na Bunscoile (2005) sa Bhéarla, sa mhatamaitic agus sna hamharcealaíona maidir le páirteacht na dtuismitheoirí go ginearálta, ní raibh na tuismitheoirí páirteach nuair a bhí beartas teanga na scoileanna á gceapadh. Bhí éagsúlacht sa chur amach a bhí acu ar bheartas teanga na scoile agus ar an gcaoi a cuireadh i bhfeidhm é. Ba iad na foinsí eolais a bhí ag tuismitheoirí ná cruinnithe foirmeáilte sa scoil, comhráite neamhfhoirmeáilte le múinteoirí agus tuismitheoirí eile agus obair bhaile na bpáistí.

- Bíonn tacaíocht na dtuismitheoirí riachtanach don teanga, cibé acu caomhnú teanga nó athbheochan teanga is beartas teanga don scoil. Conas is féidir le tuismitheoirí a bheith páirteach sa chinnteoireacht maidir le ceapadh agus feidhmiú bheartas teanga na scoile?

¹ Curaclam na Bunscoile: Réamhrá, lch. 70.

An scolaíocht trí Ghaeilge agus tacaíocht an phobail

Ní hionann torthaí an taighde ar chaomhnú teanga agus athbheochan teanga. Thabharfadh taighde áirithe le tuiscint gur rí-thábhachtach an réamhscoil agus an bhunscoil do chaomhnú agus d'athbheochan teanga. Tá staidéir eile ann, más ea, a deir go bhfuil teora leis an méid gur féidir le scoileanna a dhéanamh i dtaca le hathbheochan agus slánú teanga, agus nach féidir leo ach tacú le cleachtadh an teaghlaigh agus an phobail i leith na teanga. Caithfidh naisc a bheith ann idir teanga na scoile agus pobal a labhraíonn an teanga sin. I gcás na nGaelscoileanna is beag deis a bhíonn acu naisc a dhéanamh le pobal labhartha Gaeilge. Is fusa é sin a dhéanamh i gceantar Gaeltachta, cé go bhfuil sé ag éirí níos deacra i ngeall ar chúil na Gaeilge i roinnt ceantar Gaeltachta.

- Conas is féidir le scoil caomhnú teanga agus/nó athbheochan teanga a chur chun cinn nuair nach bhfuil ach tacaíocht teoranta á fáil ón mbaile agus ón bpobal?

2. An Teanga Labhartha

Dúirt múinteoirí i nGaelscoileanna agus i scoileanna Gaeltachta gur chúis buartha dóibh an caighdeán Gaeilge a bhí ag na páistí, go háirithe ina measc féin. Dar leo ba mhinic nach raibh sé cruinn ó thaobh na gramadaí nó ó thaobh na cainte de. Bhí sé de nós ag na páistí na focail Ghaeilge a bhí ar eolas acu a ionsá i struchtúir an Bhéarla. Thug na múinteoirí faoi deara gur éirigh an nós seo níos coitianta sna meánranganna.

Tá dhá aidhm ag an gcur chuige cumarsáideach ar a bhfuil curaclam na Gaeilge bunaithe. Is iad sin fíorthimpeallacht teanga a chruthú ina bhféadfaidh na páistí fíorghníomhaíochtaí teanga a dhéanamh a bheidh bunaithe ar a spéiseanna féin agus béim a leagan ar thábhacht na dtascanna réamhchumarsáide, cumarsáide agus iarchumarsáide d'fhoghlaím an teanga labhartha.

- Conas is féidir léiriú a thabhairt ar thábhacht na dtascanna réamhchumarsáide, cumarsáide agus

iarchumarsáide d'fhoghlaím an dara teanga sna heispéiris teanga a chuirtear ar fáil do na páistí?

- Conas a d'fhéadfadh fócas níos mó ar na trí chéim a ghabhann le sealbhú na teanga cabhrú le dul i ngleic leis an easpa teanga dúchasaí agus le míchruinneas gramadaí a bhíonn le sonrú i dteanga na bpáistí sna meánranganna agus sna hardranganna sa bhunscoil?
- Conas is féidir leis an teagasc sa rang dul i bhfeidhm ar úsáid neamhfhoirmiúil na teanga?

An taithí a bhí ag na páistí ar theanga a fhoghlaím roimh theacht ar scoil

Bhí formhór na bpáistí sna sé scoil tar éis freastal ar réamhscoil. D'fhreastail líon mór páistí sna scoileanna Gaeltachta ar Naíonra agus bhí páistí sna Gaelscoileanna tar éis freastal ar Naíonraí agus ar réamhscoileanna Béarla. Tuairiscíodh go raibh éagsúlacht mhór i gcaighdeán agus méid na réamhscolaíochta trí Ghaeilge. Níor labhraíodh ach beagán Gaeilge i Naíonraí áirithe ach i Naíonraí eile ba gheall le tumoideachas an taithí a bhí ag na páistí.

Bhí impleachtaí nach beag ag an éagsúlacht seo i Naíonraí do na bunscoileanna. B'éigean cláir teanga agus litearthachta a cheapadh a d'fhreastalódh ar an raon leathan taithí a bhí ag páistí i réamhscoileanna.

- Conas is fearr an raon leathan taithí foghlama teanga a thógáil san áireamh i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán?

3. Tús na Léitheoireachta agus an Léitheoireacht

Ceisteanna lárnacha do scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán is ea na cineálacha cur chuige a ghlactar i leith na litearthachta, mar shampla, cén teanga inar cheart do pháistí tosú ar an léitheoireacht. Bhí cleachtais éagsúla i bhfeidhm sna sé scoil: I scoileanna áirithe tosaíodh ar an léitheoireacht sa Ghaeilge, i scoileanna eile sa Bhéarla, agus i scoileanna eile fós tosaíodh ar an léitheoireacht sa dá theanga ag an am céanna. Rud eile de, ní raibh cuid de na múinteoirí cinnte cén méid den litearthacht a ba cheart a fhorbairt sa

chéad teanga sula dtosófaí ar an dara ceann. Príomhúdar inní a bhí ag tuismitheoirí i scoileanna Gaeltachta agus i nGaelscoileanna araon ná cibé an sroichfeadh na páistí céim sách ard i litearthacht an Bhéarla le go bhféadfaidís lánleas a bhaint as an oideachas dara leibhéal. Ní féidir tátal cinnte a bhaint as an taighde maidir leis an aois is fearr do thús na léitheoireachta agus na scríbhneoireachta sa chéad teanga i suíomhanna tumoideachais. Is cosúil ón taighde idirnáisiúnta nach féidir aois a lua gan an comhthéacs agus na hathrúga a bheadh i gceist a chur san áireamh. Thabharfadh sé seo le fios gurbh fhiú taighde a dhéanamh ar chás na hÉireann.

Déantar moltaí i dtaobh cineálacha cur chuige agus modheolaíochtaí do mhúineadh agus d'fhoghlaim teangacha i gcuraclaim na Gaeilge, an Bhéarla agus sna *Treoirilínte do Mhúinteoirí agus Teacher Guidelines* a ghabhann leo. Níor léir ó na cuntais ar chleachtais go raibh na cineálacha cur chuige a mholtar á gcur i ngníomh go hiomlán. I scoileanna áirithe, cé go raibh na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta Gaeilge á gcur i ngníomh roimh thús na léitheoireachta foirmiúla i nGaeilge, ba bheag an t-am a chaith na páistí ar na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta Béarla sul má thosaigh siad ar an léitheoireacht fhoirmiúil Bhéarla. I scoil amháin ba bheag gníomhaíochtaí labhartha a rinneadh sul má tosaíodh ar an léitheoireacht fhoirmiúil. Ón méid a dúradh faoi chuid de na hábhair tacaíochta a bhí in úsáid, dhealraigh sé nár chlúdaigh siad gach a raibh molta i gcuraclam an Bhéarla. Mar sin, fiú dá gcaithfí an t-am a bhí molta sa churaclam ar na luathghníomhaíochtaí litearthachta, ní fhéadfaí gach cuid díobh a chur i ngníomh leis na hábhair teagaisc áirithe sin.

Tá an-bhaint idir sin agus torthaí roinnt taighde a rinneadh le déanaí a thugann le tuiscint gur tábhachtaí i gcur chun cinn na litearthachta caighdeán an teagaisc sa seomra ranga—na gníomhaíochtaí agus an chur chuige oideolaíoch a éascaíonn sealbhú na teanga—ná cathain a thosaítear ar an léitheoireacht.

- Ceann de na ceisteanna is deacra a réiteach i gcás foghlaim an dara teanga ná cathain is ceart tús a

chur leis na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta agus an léitheoireacht sa Ghaeilge agus sa Bhéarla, faoi seach. Cad iad na saincheisteanna ar cheart a chur san áireamh nuair a bhíonn moladh á dhéanamh ar cibé ar cheart na luathghníomhaíochtaí léitheoireachta agus léitheoireacht a thosú i dteanga bhaile an pháiste nó i dteanga na scoile?

- Agus an cur chuige i leith thús na léitheoireachta agus na léitheoireachta á bheartú, conas is ceart a chur san áireamh go mbíonn paistí i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán ag foghlaim gach ábhar seachas Béarla trí Ghaeilge?
- Tá an fhorbairt a dhéantar ar theanga labhartha na bpáistí rí-thábhachtach don léitheoireacht. Ar cheart moill a chur le tús na léitheoireachta sa dara teanga nó go mbíonn labhairt na teanga sin ag caighdeán áirithe?

4. An Scríbhneoireacht

Bíonn baint idir an cineál modheolaíochta a ghlactar i leith múineadh teanga agus an fhorbairt a dhéantar ar shnáitheanna na teanga labhartha, na léitheoireachta agus na scríbhneoireachta. Ba ionann an fhianaise a fuarthas san Athbhreithniú ar Churaclam na mBunscoile (2005) agus cuid de na cleachtais a tháinig chun solais sna *cuntais ar chleachtas* mar a bhí, an ró-bhéim ar leabhair shaothair, an easpa béime ar scríbhneoireacht phróisis mar a mholtar i gcuraclam an Bhéarla agus a laghad úsáide a bhí á baint as Teicneolaíocht an Eolais agus na Cumarsáide (TEC). Bhí múinteoirí i ngach aon scoil buartha faoina easpa téacsanna Gaeilge i seánraí éagsúla.

- D'fhéadfadh taithí ar théacsanna oiriúnacha i seánraí éagsúla a léamh cabhrú le páistí a gcuid scileanna scríbhneoireachta a fhorbairt. Cad iad na tréithe a bhaineann le hábhair oiriúnacha? Conas is féidir a n-éifeacht a mheas?

5. Tacaíocht d'Fhorbairt na Teanga agus na Litearthachta

Measúnú agus tacaíocht foghlama

Ba ábhar imní do mhúinteoirí i scoileanna Gaeltachta agus i nGaelscoileanna araon nach raibh trialacha caighdeánaithe matamaitice ar fáil i nGaeilge. Bhí tacaíocht foghlama á cur ar fáil sa Bhéarla agus sa mhatamaitic sna sé scoil. I dtrí Ghaelscoil agus i scoil Ghaeltachta amháin ba i mBéarla a bhí an tacaíocht á cur ar fáil sa mhatamaitic. Sna hardranganna sna Gaelscoileanna cuireadh an téarmaíocht matamaitice ar fáil i mBéarla le hais na Gaeilge, d'fhonn a chinntiú go mbeadh ar chumas na bpáistí dul ar aghaidh go dtí iarbhunscoileanna Béarla, dá mba mhian leo.

- Bíonn líon suntasach páistí ann ar deacair dóibh tuiscint fóineolaíoch agus fóinéimeach a fháil ar a dteanga teaghlaigh. Cad iad na himpleachtaí atá aige sin do léitheoireacht na bpáistí sa teanga teaghlaigh i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán?
- Cad iad na fachtóirí is ceart a chur san áireamh agus teanga teagaisc na tacaíochta foghlama á roghnú?

Acmhainní teanga

Chuir gach scoil in iúl go raibh gá le soláthar níos fearr de théacsanna Gaeilge, cé gur sna meánranganna ba mheasa a bhí an fhadhb seo sna Gaelscoileanna. Toradh amháin a bhí air sin ná go raibh sé de nós ag na páistí, sna scoileanna Gaeltachta go háirithe, leabhair Bhéarla a léamh mar chaitheamh aimsire. Más cuid riachtanach d'fhorbairt na teanga í an litearthacht, d'fhéadfadh an easpa téacsanna atá oiriúnach d'aois na bpáistí sa Ghaeilge bac a chur air. Tá sraith d'ábhair tacaíochta teanga á ceapadh go sonrach do scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán ar fáil suas go dtí rang a haon faoi láthair. Bhí múinteoirí sna scoileanna Gaeltachta buartha faoin easpa ábhar tacaíochta Gaeilge sna hábhair eile. Dúradh freisin go raibh siad gann agus gur mhinic a bhí an Ghaeilge iontu ró-chasta fiú do thuismitheoirí ar chainteoirí dúchais iad.

- Cad iad na hábhair atá ag teastáil chun an fhoghlaím trí Ghaeilge a éascú in ábhair éagsúla an churaclaim? Conas ar cheart iad a fhorbairt?

6. Taighde sa Todhchaí

Ar na hábhair a bheadh oiriúnach do thaighde amach anseo in Éirinn ar ghnéithe de shealbhú na chéad agus an dara teanga d'fhéadfaí iad seo a leanas a lua:

- éifeachtacht an tumoideachais i ranganna na naíonán chun foghlaim an dara teanga a chur chun cinn
- an uair is fearr le tús a chur leis an léitheoireacht Ghaeilge agus an léitheoireacht Bhéarla, agus na luathghníomhaíochtaí a ghabhann leo, i scoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán
- a oiriúnaí is atá an t-oideachas trí Ghaeilge do pháistí a bhfuil deacrachtaí teanga/léitheoireachta acu ina dteanga teaghlaigh
- claonadh na bpáistí i mbunscoileanna ina bhfuil an Ghaeilge mar mheán an dara teanga a labhairt leo ar bhealach nach bhfuil cruinn ó thaobh dhul na cainte nó ó thaobh na gramadaí, go háirithe sna hardranganna
- a mhéid a bhfuil na cineálacha cur chuige a mholtar i gCuraclam na Bunscoile do mhúineadh na Gaeilge agus an Bhéarla, á gcur i ngníomh.
- An bhfuil ceisteanna eile taighde a bhaineann leis an ábhar seo agus ar fiú iad a chíoradh?